

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Zdeňka Špiclová

**Církevní tisk v první polovině 20. století se
zaměřením na tituly vycházející
v Západočeském kraji**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Zdeňka Špiclová**

Vedoucí práce: **PhDr. Pavel Suk**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

ŠPICLOVÁ, Zdeňka. *Církevní tisk v první polovině 20. století se zaměřením na tituly vycházející v Západočeském kraji*. Praha, 2012. 56 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Pavel Suk.

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je podat přehled církevního tisku, vycházejícího v první polovině 20. století v Západočeském kraji spolu s jeho stručnou charakteristikou. V první části je nastíněna situace, která panovala v našich zemích v první polovině 20. století, z hlediska politického, kulturního a společenského. Dále se zabývám událostmi, které byly v této době pro církve významné. Na konci první části také zmiňuji významný církevní tisk vycházející v daném období, především se věnuji titulům katolickým. Druhá část se věnuje přehledu počtu věřících v jednotlivých církvích v letech 1900 – 1950 a také situaci, která v církevním prostředí panovala na Plzeňsku. V poslední části pak stručně charakterizují jednotlivé tituly z hlediska formálního i obsahového. Je zde tak zmíněno, kdo byl vydavatelem a nakladatelem jednotlivých titulů, kdo byl redaktorem a kde bylo dané periodikum vytištěno. Také poukazují na periodicitu daného titulu, období, ve kterém daný list vycházel, komu byl určen a jakého byl obsahového zaměření.

Abstract

The aim of this thesis is to review the religious press, published in the first half of the 20th century in the West Bohemia along with its brief description. The first part outlines the situation which prevailed in our country in the first half of the 20th century, the political, cultural and social. Furthermore, I deal with events that were significant for the church at this time. At the end of the first part I mention the religious press published in the period, especially I will deal with Catholic titles. The second part gives an overview of believers in various churches in the years 1900 - 1950 and the situation that prevailed in the religious environment in the Pilsen area. The last part briefly

describes each title in terms of formality and content. There is mentioned, who was editor and publisher of each title, who was redactor of a journal and where it was printed. I mention the periodicity of the title, the period in which the issue had been published, who was it aimed for and what was the content focused on.

Klíčová slova

Církevní tisk, Západočeský kraj, 20. století, Plzeň, církev, náboženství, Československá republika, křesťanství, církevní dějiny.

Keywords

Religious press, West Bohemia, 20th century, Pilsen, Church, religion, Czechoslovak Republic, Christianity, Church history.

Rozsah práce: 72 216 znaků.

Prohlášení

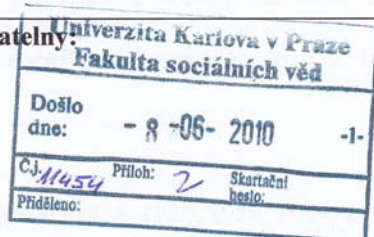
1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 14. května 2012

Zdeňka Špiclová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Pavlu Sukovi za konzultace a cenné připomínky k mé práci.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Špiclová Zdeňka	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2008	
E-mail diplomantky/diplomanta: zdenka.spiclova@seznam.cz	
Studijní obor/typ studia: 7202T Mediální studia	
Předpokládaný název práce v češtině: Církevní tisk v první polovině 20. století se zaměřením na tituly vycházející v Západočeském kraji	
Předpokládaný název práce v angličtině: Religious press in the first half of the 20th century focusing on titles issued in the West Bohemia	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve po dvou semestrech</u> od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012) LS 2011	
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Práce se bude týkat analýzy církevního tisku vycházejícího na našem území v první polovině 20. století. Ráda bych se ve své práci zaměřila na jeho vývoj a strukturu, přičemž bude pozornost věnována zejména církevnímu tisku vycházejícímu v Západočeském kraji. Dále bych ráda, na příkladech konkrétních titulů, popsala i způsob, jakým daný tisk reflektoval významné události dané epochy a jaký vliv měly společenské změny na obsah, periodicitu i personální složení redakcí. V úvodu práce vymezím na základě přihlášení se k víře, tedy na sčítání lidu provedených v letech 1900, 1910, 1921, 1930 a 1950, region a rozložení církví v něm. Také stručně popíši situaci na konci 19. století. V závěru práce naopak nastíním vývoj církevního tisku a jeho osud za komunistického režimu.	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod: Základní vymezení tématu a stanovení cíle práce. 2. Definice církevního tisku, kterým se budu ve své práci zabývat, jeho vymezení a stručná charakteristika. <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Stručná charakteristika kulturní, společenské a politické situace na našem území v 1. polovině 20. století. 2.2. Charakteristika církevního prostředí v daném období. 2.3. Charakteristika významných církevních titulů vycházejících v daném období. 3. Demograficko-sociologická charakteristika 1. poloviny 20. století. <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Výsledky sčítání lidu v letech 1900, 1910, 1921, 1930, 1950 a jejich analýza. 3.2. Vymezení regionů a rozložení jednotlivých církví v nich. 3.3. Charakteristika Západočeského kraje a církví v něm působících v daném období. 4. Nastínění podoby církevního tisku na konci 19. století. 5. Církevní tisk, jeho charakteristika a proměny do konce 1. světové války. <ol style="list-style-type: none"> 5.1. Významný titul daného období vycházející v Západočeském kraji a jeho analýza. 6. Církevní tisk, jeho charakteristika a proměny mezi válkami. <ol style="list-style-type: none"> 6.1. Významný titul daného období vycházející v Západočeském kraji a jeho analýza. 7. Církevní tisk, jeho charakteristika a proměny do konce 2. světové války. <ol style="list-style-type: none"> 7.1. Významný titul daného období vycházející v Západočeském kraji a jeho analýza. 8. Církevní tisk, jeho charakteristika a proměny za nástupu komunistické strany k moci. <ol style="list-style-type: none"> 8.1. Významný titul daného období a jeho analýza. 	

9. Nastínění dalšího vývoje církevního tisku za komunistického režimu.

10. Závěr: Zhodnocení cíle práce a informací získaných během práce.

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován):

Věstník katolického duchovenstva (v závorce uvádím vždy ročníky dostupné v archivu: 1903, 1904, 1907-1912)

Český západ (1908, 1912, 1913, 1917, 1921, 1922, 1924, 1925)

Mladý katolík (1935-1940)

Vždy věrná Plzeň (1934, 1935, 1937-1941)

Zprávy z česko-bratrského evangelického východního sboru v Plzni (1924, 1925, 1928, 1929, 1935, 1940, jubilejní 1908-1928)

Dětský svět (1929-1933)

Ročenka plzeňských katolíků (1940, 1941)

Ročenka dominikánské farnosti Panny Marie Růžencové (1947)

Ročenka náboženské obce církve českomoravské v Plzni (1943)

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Sběr informací (zejména studium a analýza titulů dostupných v Archivu města Plzně, Státní vědecké knihovně v Plzni, Národní knihovně, Katolické teologické fakultě, Evangelické teologické fakultě a Husitské teologické fakultě), konzultace s církevními historiky a, pokud to bude možné, i se členy redakcí daných titulů.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

Blabolil, Antonín. *Bibliografie českých katolických novin a časopisů vycházejících v Čechách v letech 1800-1918*. Praha : ÚV Čs. strany lidové, 1970. (Jedná se o soupis titulů, které v Čechách vycházely pod záštitou katolické církve v 19. a na počátku 20. století.)

Bystrov, Vladimír. *Svobodná nesvoboda : některé příklady postupující komunistické a sovětizace mediální krajiny v Československu a snah komunistů umlčet český nekomunistický a církevní tisk v letech 1945-1948*. Praha : Vyšší odborná škola publicistiky, 2006. (Publikace se realisticky zabývá poválečným obdobím a vyvrací tak mýtus o návratu svobody a demokracie do obnoveného Československa po skončení druhé světové války a o jejich ztrátě po komunistickém puči až o téměř tři roky později. Ve skutečnosti šlo jen o polosvobodu a polodemokracii, protože již v Košickém vládním programu byla, jak upozorňuje autor, přijata ideová, ekonomická a zahraničněpolitická spolupráce mezi Československou republikou a Sovětským svazem, což se projevilo zejména snahou o umlčení nežádoucího tisku.)

Fabian, František. *Bibliografie časopisů Západočeského kraje*. Plzeň : Krajské nakladatelství v Plzni, 1961. (Jedná se o soupis titulů, které vycházely v Západočeském kraji. U každého titulu jsou o něm uvedeny informace a stručný popis jeho zaměření.)

Hanuš, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. (V této publikaci se autor pokouší vystihnout pozici české náboženské situace v rámci evropského sekularizačního procesu, popisuje klíčové tradice a rysy katolicismu v Čechách a na Moravě včetně jejich paradoxů. Informuje také o situaci, ve které se katolická církev ocitla za komunismu, zmiňuje změnu po koncilu v 60. letech a věnuje se i svatováclavské tradici.)

Marek, Pavel. *Český katolicismus 1890 – 1914*. Olomouc : Gloria Rosice, 2003. (Publikace se věnuje procesu konstituování katolických politických stran v Čechách a na Moravě, problematice tzv. české Katolické moderny v kontextu s vývojem reformního modernismu ve světě a některým otázkám vnitřních problémů vývoje katolického tábora a jeho apologetického úsilí v kontextu tzv. kulturního boje. Předkládá také přehled historie katolického tisku v uvedeném období.)

Marek, Pavel. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. Brno : L.Marek, 2005. (Kniha se zabývá obdobím vzniku samostatného československého státu po skončení první světové války. Revoluce totiž vyvolala nutnost vypořádat se i s církevními problémy, zejména s tzv. „austrokatolicismem“, tj. těsné sepětí monarchie s katolickou církví.)

Osamostatnění totiž vyvolalo hlubokou krizi v církevní sféře, kterou musel řešit jak nový stát, tak římskokatolická církev.)

Nekvapil, Václav a Vévoda, Rudolf. *Média, kultura a náboženství*. Praha : Vyšší odborná škola publicistiky, 2007. (Sborník textů, ve kterém jsou zastoupeny odborné statě, úvahy i eseje, je dílem pracovníků a spolupracovníků Vyšší odborné školy publicistiky, kterou zřídilo v roce 1995 Arcibiskupství pražské. Texty se věnují tématu vztahu mezi kulturou, náboženstvím a médií. Já využiji především studii Martina C. Putny „Katolická publicistika třicátých let, „kvalitativní demokracie“ a fašismus: Rudolf Ina Malý a časopis Tak“.)

Paulus, Jan a Šebek, Jaroslav. *Katolické noviny 1949 – 1989*. Praha : Katolický týdeník, 2009. (Publikace reflektuje změny, kterými Katolické noviny prošly v období komunistického režimu. Mapuje období od jejich založení komunistickou stranou, kdy měli církev rozvracet zevnitř, přes uvolnění a vysokou úroveň v letech 1968-70 až po revoluční rok 1989, kdy byly nahrazeny Katolickým týdeníkem .)

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Kryšpínová, Tereza. *Katolická akce 1949-1951: státem organizovaná církev a její komunikace s veřejností prostřednictvím Katolických novin*. Vedoucí práce: Jakub Končelík. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2009.

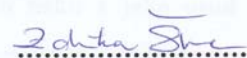
Nohel, Petr. *Diskuse o reformě katolického tisku na stránkách dobových katolických periodik před první světovou válkou*. Vedoucí práce: Martin Sekera. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2004.

Urbišová, Julie. *Počátky Katolických novin pro lid moravský v Pruském Slezsku (1893-1903)*. Vedoucí práce: Martin Sekera. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2004.

Vondrák, Jan. *Mediální mapa křesťanského periodického tisku v České republice*. Vedoucí práce: Rudolf Burgr. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií, 2010.

Datum / Podpis studenta/ky

6.června 2010

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na UK FSV vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

.....
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU KOPIÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE DOPORUČENÉ PEDAGOGEM/PEDAGOŽKOU BUDE VEDENÍ IKSŽ POUZE BRÁT NA VĚDOMÍ, TEZE PODÁVANÉ STUDENTEM SAMOSTATNĚ BUDE PROJEDNÁVAT.

Obsah

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM.....	3
PROHLÁŠENÍ.....	5
OBSAH	10
1. ÚVOD.....	12
2. ČESKÉ ZEMĚ A CÍRKEV NA KONCI 19. A V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ	13
2.1. STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA KULTURNÍ, SPOLEČENSKÉ A POLITICKÉ SITUACE NA NAŠEM ÚZEMÍ NA KONCI 19. A V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ.....	13
2.2. CHARAKTERISTIKA CÍRKEVNÍHO PROSTŘEDÍ V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ.....	16
2.4. VÝZNAMNÝ CÍRKEVNÍ TISK VYCHÁZEJÍCÍ V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ.....	23
3. SOCIODEMOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA 1. POLOVINY 20. STOLETÍ SE ZAMĚŘENÍM NA NÁBOŽENSKÉ VYZNÁNÍ OBYVATELSTVA	27
3.1. VÝSLEDKY SČÍTÁNÍ LIDU Z LET 1900, 1910, 1921, 1930 A 1950 Z HLEDISKA PŘIHLÁŠENÍ SE K VÍŘE.....	27
3.2. NÁBOŽENSKÁ SITUACE V DANÉM OBDOBÍ NA PLZEŇSKU	30
4. CÍRKEVNÍ TISK V 1. POLOVINĚ 20. STOLETÍ.....	35
4.1. ČESKÝ ZÁPAD	35
4.2. STRÁŽ ČESKÉHO ZÁPADU	37
4.3. VĚSTNÍKY	38
4.3.1. <i>Věstník katolického duchovenstva</i>	38
4.3.2. <i>Farní věstník západočeských osad</i>	39
4.3.3. <i>Vždy věrná Plzeň</i>	40
4.3.4. <i>Věstník západního sboru českobratrské církve evangelické v Plzni</i>	41
4.4. ZPRÁVY.....	42
4.4.1. <i>Zprávy kostelního spolku v Plzni-Skrvňanech</i>	42
4.4.2. <i>Zprávy z českobratrského evangelického východního sboru v Plzni</i>	43
4.5. VÝROČNÍ ZPRÁVY	43
4.5.1. <i>Výroční zpráva české evangelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13</i>	43
4.5.2. <i>Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni</i>	43

4.5.3. Jubilejní spis českobratrského evangelického západního sboru v Plzni k 25. výročí jeho vzniku (1903 – 1928).....	44
4.5.4. Výroční zpráva chrámového sboru kostela řádu OO. Františkánů v Plzni	44
4.6. ROČENKY	44
4.6.1. Ročenka dominikánské farnosti Panny Marie Růžencové v Plzni V.....	44
4.6.2. Ročenka plzeňských katolíků	45
4.7. TITULY URČENÉ DĚTEM A MLÁDEŽI	45
4.7.1. Mladý katolík.....	45
4.7.2. Dětský svět.....	46
5. ZÁVĚR	48
6. SUMMARY	49
7. POUŽITÁ LITERATURA.....	50

1. Úvod

Cílem této bakalářské práce bude podat přehled církevního tisku, vycházejícího v první polovině 20. století v Západočeském kraji spolu s jeho stručnou charakteristikou. V první části nastíním situaci, která panovala v našich zemích v první polovině 20. století, z hlediska politického, kulturního a společenského. Dále se budu zabývat událostmi, které byly v této době pro církev významné, například reformní hnutí ústící ke vzniku Církve československé, nové pobožnosti, zakládání nových spolků, ale i proticírkevní nálady a neschopnost adekvátně reagovat na nově vzniklou sociální vrstvu – dělnictvo. Na konci první části také zmíním významný církevní tisk vycházející v daném období na našem území, především se budu věnovat titulům katolickým.

Druhá část se bude věnovat přehledu počtu věřících v jednotlivých církvích v letech 1900 – 1950 a také situaci, která v církevním prostředí panovala na Plzeňsku, včetně významných výstupů z církve probíhajících v meziválečném období. Zmíněno bude také sjednocení evangelických církví helvétského a augsburského vyznání, ke kterému došlo v Plzni dříve než ve zbytku tehdy vznikající Československé republiky.

V poslední části se pak budu věnovat jednotlivým titulům, které, oproti plánu uvedenému v tezích, po dohodě s vedoucím práce nebudu podrobně analyzovat, ale pouze je stručně charakterizuji z hlediska formálního i obsahového. Bude zde tak zmíněno, kdo byl vydavatelem a nakladatelem jednotlivých titulů, kdo byl redaktorem a kde bylo dané periodikum vytištěno. Také poukážu na periodicitu daného titulu, období, ve kterém daný list vycházel, komu byl určen a jakého byl obsahového zaměření. Uvedena bude i jeho dostupnost v Národní knihovně v Praze, Studijní vědecké knihovně v Plzni, Archivu města Plzně, případně Knihovně Národního muzea.

2. České země a církev na konci 19. a v první polovině 20. století

2.1. Stručná charakteristika kulturní, společenské a politické situace na našem území na konci 19. a v první polovině 20. století

První polovina 20. století byla nejen na našem území, ale i z celosvětového měřítká, obdobím velkých změn. V průběhu pouhých 50 let jsme se stali účastníky dvou celosvětových válečných konfliktů, dokázali jsme se vymanit z područí habsburské monarchie, založit Československou republiku, přijít o velkou část pohraničního území, projít obdobím protektorátu a poté znovu obnovit samostatnost, aby za pouhé 3 roky převzal moc komunistický režim.

Abychom ale pochopili příčiny událostí počátku 20. století, je třeba stručně zmínit vývoj, který probíhal na našem území v druhé polovině 19. století. Důležitým aspektem je především české národní hnutí, které se právě v 60. letech 19. století stává masovým, což znamená, že za Čechy už se začínají považovat všechny sociální vrstvy, od aristokracie až po dělníky, a že se také hojně zakládají vlastenecké spolky a s nimi související periodika, jakými byly například „Národní listy“ (1861), „Světobzor“ (1867) a „Politik“ (1862). Vznikla také Národní strana, ve které se brzy zformovaly dvě frakce – umírněnější staročeši a radikálnější Národní strana svobodomyslná, která se z Národní strany oddělila a jejíž členové byli známí jako mladočeši. Činnost této strany spočívala zejména ve snahách získat pro Čechy obdobnou autonomii, jakou získaly Uhry. To se nedařilo, toto období je tak spíše spjato s dosažením menších ústupků, zejména jazykových, proto se někdy hovoří o tzv. drobečkové politice.¹ Velký zvrat pro české snahy o samostatnost znamená začátek první světové války. Na přelomu let 1914-1915 se Masaryk rozhodl, že se ze své cesty do Itálie nevrátí a již v roce 1915 při svém projevu v Ženevě vyhlásil program samostatného boje proti Rakousku-Uhersku. Zároveň organizoval zahraniční odboj a roku 1916 založil spolu s Edvardem Benešem a

---

¹ KÁRNÍK, Z.: *Malé dějiny československé*. Praha: Dokořán, 2008, s. 15-46.

Milanem Rastislavem Štefánikem Národní radu československou v Paříži, která měla politicky reprezentovat samostatné české hnutí budoucího státu.² Masaryk po celou dobu války hodně cestoval a snažil se tak prostřednictvím jednání s představiteli jiných mocností zajistit respekt pro vznikající stát. Když začaly být centrální mocnosti vyčerpané, jeho snaha byla intenzivnější. V květnu 1918 byla podepsána tzv. Pittsburghská dohoda, kde byly naznačeny požadavky českého státu po rozpadu Rakouska-Uherska. Již zde bylo řečeno, že to bude společný stát Čechů a Slováků a že státním zřízením se bude jednat o republiku. Když bylo již zřejmé, že Rakousko-Uhersko bude poraženo, byla sepsána Washingtonská deklarace, která byla vydána 18. října 1918 a obsahovala vyhlášení nezávislosti Československé republiky a byla zde také podána přesnější charakteristika nového státu. Fakticky byla ale Československá republika vyhlášena až 28. října, přičemž Slovenská národní rada se ke společnému státu přihlásila 30. října Martinskou deklarací.³

Vznik první republiky ale doprovázela celá řada problémů politických i národnostních. V pohraničí vznikly provincie Sudetenland (severní Morava a Slezsko) s rozlohou 6 534 km² a s 678 000 obyvateli a Deutschböhmen s rozlohou 14 464 km² a s 2 194 000 obyvateli, které spolu s dalšími, německy mluvícím obyvatelstvem osídlenými oblastmi (jednalo se především o oblast Šumavy, Českého lesa, jižní Moravu a Novobystřicko) proklamovaly odtržení od Československé republiky. Celkem se jednalo o přibližně 26 000 km² území s více než 3 000 000 obyvatel.⁴ Napětí se začalo ještě více stupňovat během hospodářské krize. To posílilo zejména radikální pravici, která si především v pohraničí začínala získávat stále více sympatizantů, navíc byla z nacistického Německa podporována Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei v čele s Hitlerem, který ve svém plánu s pomocí německých menšin počítal. Na jeho popud začaly také nacionální německé strany v pohraničí, například Deutsche National-Partei či Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, stupňovat

---

² KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky. Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1938)*. Praha: Libri, 2003, s. 17-24.

³ KÁRNÍK, Z.: *Malé dějiny československé*, s. 15-46.

⁴ KLÍMEK, A.: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIII, 1918 – 1929*. Praha: Paseka, 2000, s. 31-35.

své požadavky menšinových práv pro německy mluvící obyvatelstvo.⁵ To vyvrcholilo v mobilizaci a následné podepsání Mnichovské dohody, kterou byl Beneš nucen akceptovat, protože si stejně jako vláda, která o přijetí či nepřijetí Mnichovské dohody také jednala, uvědomoval, že zahájit válku by mohlo znamenat ztrátu samostatnosti a také velké ztráty na životech. Rozhodnutí dohodu přijmout tak podle něj bylo sice hrozné, ale nikoli nečestné.⁶ Nejprve byla vyhlášena tzv. druhá republika. Již 16. března 1939 ale Hitler vyhlásil Protektorát Čechy a Morava, ve kterém sice existovala vedle sebe paralelní německá a česká správa, moc ale byla v rukou nacistů. Mezitím bývalý prezident Edvard Beneš organizoval v emigraci zahraniční odboj a především se snažil prostřednictvím exilové vlády a prezidentských dekretů udržet kontinuitu státní moci, aby Československá republika z hlediska svých institucí nepřestala existovat. Díky svému úsilí tak dosáhl uznání této exilové vlády státy protihitlerovské koalice, díky čemuž mohl počítat se samostatnou pozicí jednání při uspořádání Evropy po válce. Už během války byla zároveň Benešem dohodnuta poválečná spolupráce se Sovětským svazem.⁷ Období nastalé po osvobození našeho území je charakteristické posilováním levicových tendencí, jak z hlediska počtu příznivců, tak z hlediska reálné politické moci. Vítězství komunistické strany ve volbách roku 1946 převahu levice potvrdilo a zároveň předznamenalo další levicové ambice, které vyvrcholily převzetím moci a nastolením totalitního režimu v únoru 1948.⁸

---

⁵ KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky. Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1938)*. Praha: Libri, 2003, s. 228-233.

⁶ KLIMEK, A.: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XIV, 1929 – 1938*. Praha: Paseka, 2000, s. 667-670.

⁷ GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: *Velké dějiny země koruny české. Svazek XV/b, 1938 – 1945*. Praha: Paseka, 2007, s. 274-307.

⁸ JÍLEK, T.: *Kapitoly z historie západních Čech: 20. století*. Plzeň: ZČU, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010, s. 16-43.

2.2. Charakteristika církevního prostředí v první polovině 20. století

Při charakterizování církevních poměrů v první polovině 20. století je opět nutné zmínit i některá významná fakta, týkající se století předcházejícího. Především je nutné připomenout Konkordát z roku 1855, který bývá někdy označován jako „abdikace státu před církví“. Josefinismus totiž vytvořil církev, která byla v mnoha směrech podřízena státu. Tento konkordát rakouské církvi znovu vrátil nejdůležitější práva: svobodnou správu diecéze, svobodné vedení kněžstva a věřících, dozor nad školami a svobodné vykonávání jurisdikce, hlavně ve věcech manželských. Také zamezil otevřenému boji proti církvi a Rakousku dával ráz katolického státu.⁹ S nástupem liberalismu byl ale roku 1870 tento konkordát vypovězen, záminkou k tomu bylo prohlášení papežské neomylnosti. Po zrušení konkordátu byly církevně-politické poměry upraveny květnovými zákony z roku 1874, které opět vnesly církve do područí státu, a učinily z ní instituci do velké míry závislou na státní správě, což značně podlomilo její důvěryhodnost.¹⁰

Nacionalistické tendence českého národního hnutí se v církvi odrazily především oživením kultu sv. Cyrila a Metoděje, tzv. Cyrilometodějstvím. To se zrodilo na Moravě, myšlenkovým otcem byl kněz František Sušil. Znakem cyrilometodějského hnutí je podvojnost lásky k církvi a vlasti. Základem programu se pak stalo „selství“ a „venkovanství“, které svými vlastnostmi, jakými jsou zbožnost, pracovitost, skromnost, poctivost, rozvážnost a zpěvnost, měly vést k obrodě církve i národa.¹¹

Celospolečenské změny související s průmyslovou revolucí vytvořily novou sociální skupinu – dělnictvo. Toto prostředí zaujalo k církvi ambivalentní postoj. Vzhledem k tomu, že ho z velké části tvořilo obyvatelstvo, které se do měst přistěhovalo z venkova, náboženská tradice u něj byla silně zakořeněna. Na druhou stranu se ale velká část těchto lidí hlásila k víře právě jen kvůli tomu, že to byla tradice, než že by je

---

⁹ ZLÁMAL, B.: *Příručka českých církevních dějin, VI. Doba probuzeného katolicismu (1848 – 1918)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009, s. 50-52.

¹⁰ KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin, 2. díl*. Praha: Zvon, 1991, s. 205-209.

¹¹ ZLÁMAL, B.: *Příručka českých církevních dějin, VI. Doba probuzeného katolicismu (1848-1918)*, s. 27-29.

bylo možné považovat za nábožensky uvědomělé věřící. Navíc na dělnictvo začaly působit také kritické postoje, které k náboženství zaujalo obyvatelstvo měst, především střední třída, a které hlásal například Karel Marx. Ty se ovšem v našem prostředí neprosadily tak silně jako v sousedním Německu. Ačkoli tak lze hovořit o určité náboženské lhostejnosti, dělníci si přesto zachovali křesťanský světonázor a etické normy. Problém ovšem byl, že církev nebyla schopná přistoupit k řešení dělnické otázky správným způsobem. Kněží sice poukazovali na morální úpadek dělníků, nebyli ale schopni správně určit příčinu tohoto stavu, kterou byla především chudoba. Navíc duchovenstvo pocházelo především z rodin zemědělských a ze střední a vyšší třídy, nemělo tudíž dostatečné pochopení pro sociální otázky týkající se dělnické vrstvy. Na druhou stranu katolickým laikům se podařilo prosadit několik zákonů na ochranu dělnictva, například zákaz dětské práce, zákaz noční práce žen a mladistvých, zkrácení pracovní doby, nedělní a sváteční klid a zvláště úrazové pojištění průmyslového dělnictva. Mezi další významné počiny křesťanskosociálního hnutí se dá také počítat založení křesťanskosociálního časopisu „Dělník“ rajhradským benediktinem Placidem Mathonem. Mathon také získal mladého dělnického pracovníka Tomáše J. Jirouska, který založil roku 1888 v Praze „Dělnické noviny“ a od roku 1889 na podkladě „Katolických jednot“ a spolku katolických tovaryšů organizoval křesťanskosociální hnutí politicky.¹² V roce 1894 tak byla v Litomyšli ustanovena Křesťansko-sociální strana pro Čechy a Moravu. Strana se zaměřovala především na praktické problémy dělnictva, například na dělnickou svépomoc, živnostenské družstevnictví, bytovou otázku nebo na sociální pojištění. Dalšími národními katolickými stranami, které vznikly koncem 19. století, byly Katolická strana národní a Katolické sdružení v království českém. Jejich program spočíval především v boji proti nevěrectví, liberalismu a vykořisťování, dále usilovaly o umravnění veřejného života v katolickém duchu.¹³ Politický katolicismus ale neměl přílišný úspěch a po volbách roku 1911, kdy v Čechách nedostal ani jeden z poslanců potřebný počet hlasů, došlo k rozpadu na několik frakcí, které mezi sebou vzájemně bojovaly.¹⁴

---

¹² KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 209-220, 234-237.

¹³ MIŠOVIČ, J.: *Víra v dějinách zemí Koruny české*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. s. 73.

¹⁴ KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 234-237.

Z hlediska akcí, které církve pořádala, se ukázaly jako velice úspěšné a oblíbené nové pobožnosti, například křížová cesta, kterou si především v podobě obrazové pořídila většina kostelů, mariánské májové pobožnosti, úcta Srdce Páně, Srdce Panny Marie a úcta Nejsvětější svátosti. Rostla i liturgická zbožnost, což dokládají mnohé publikace vydané v této době k tématu mše svaté, a modlitba sv. růžence, kterou pěstovali především dominikáni.¹⁵ Znovu se konaly lidové misie, poutě, velký význam měla i křesťanská cvičení, která spočívala ve výkladu katechismu a konala se zpravidla v době postní na venkově. Z liturgického hlediska měly stále velký význam písně. Po německém vzoru se u nás také konaly celostátní i diecézní katolické sjezdy.¹⁶ Zakládání spolků, které si získalo v této době velkou oblibu, se nevyhnulo ani církvi. Již roku 1849 byla zábrdovickým kaplanem Matějem Procházkou založena první „Katolická jednota“, která byla zároveň jednotou ústřední a sdružovala další. Jejím orgánem byl časopis „Hlas Katolických jednot“. Jednoty se zabývaly především činností vzdělávací a poté se staly i základem politického působení katolického tábora.¹⁷ Velká pozornost byla věnována i tisku, vyzdvihovala byla především jeho funkce apologetická a osvětová. Od roku 1860 se v tehdejším katolickém tisku, konkrétně v „Časopise pro katolické duchovenstvo“, „Blahověstu“ a v „Hlasu“, začínají objevovat výzvy k rozmnožení katolických časopisů, novin a brožur. O skutečném apoštolátu katolického tisku lze hovořit od roku 1870, kdy byl založen „Katolický spolek tiskový“. Roku 1884 vzniklo Družstvo „Vlast“, roku 1895 pak „Tisková liga“ a roku 1906 „Český tiskový spolek“, který vznikl pod záštitou diecéze českobudějovické. Na Moravě byla roku 1881 založena „Benediktinská tiskárna“, která vydávala především náboženské a politické brožury, dále například dělnické noviny „Dělník“, „Obecné noviny“ a kalendář „Moravan“. Roku 1884 pak Družstvo „Apoštolát tisku“, jehož vznik inicioval P. Pavel Vychodil, zároveň redaktor „Hlídky literární“, která násilně zanikla až roku 1941.¹⁸

---

¹⁵ ZLÁMAL, B.: *Příručka českých církevních dějin, VI. Doba probuzeného katolicismu (1848-1918)*, s. 121-129.

¹⁶ KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 225-228.

¹⁷ ZLÁMAL, B.: *Příručka českých církevních dějin, VI. Doba probuzeného katolicismu (1848-1918)*, s. 280-282.

¹⁸ ZLÁMAL, B.: *Příručka českých církevních dějin, VI. Doba probuzeného katolicismu (1848-1918)*, s. 222-226.

V arcidiecézi olomoucké se o katolický tisk starala „Matice cyrilometodějská“, roku 1907 byl pak založen „Tiskový spolek cyrilometodějský“. Velká péče byla také věnována výuce náboženství na školách, byť se často jednalo především o učení se katechismových pouček nazpaměť.¹⁹

Velké emoce v církvi způsobilo především vyhlášení dogmatu papežské neomylnosti na Prvním vatikánském koncilu. Rozhodnutí sněmu vyvolalo v církvi schizma, přičemž odpůrci rozhodnutí vytvořili samostatné hnutí tzv. starokatolicismus. Zprvu zaznamenalo poměrně silnou odezvu, která ovšem rychle opadla.²⁰ Na počátku 20. století se pak mezi českými katolickými vzdělanci uplatnilo reformní hnutí zvané „Katolická moderna“, které bylo zpočátku volným sdružením katolických spisovatelů a výtvarníků. Vzniklo v roce 1896 a název mu dal kritik F. V. Krejčí. V čele stály dvě významné postavy české poezie a zároveň kněží Karel Dostál-Lutinov a Sigismund Bouška. Ke „Katolické moderně“ se hlásili jak duchovní, tak i laici. První manifest byl otisknut již v roce 1895 v Roháčově „Nivě“, literárně-estetický program almanachu „Pod jedním praporem“ se později rozšířil na snahu zmodernizovat celou katolickou církev. Tiskovým mluvčím „Katolické moderny“ byl časopis „Nový život“, do kterého přispívali například František Bílek, Felix Jenewein, Karel Z. Wellner, Jan Koehler, Otokar Březina, Xaver Dvořák, Jan Karník, František Odvalil nebo František Kyselý. Dalšími periodiky byl „Rozvoj“, „Rozkvět“, „Bílý prapor“, „Mane“, „Nezmar“ a „Křesťanská myšlenka“, všechna byla ale pro svou přehnanou radikálnost církevně zakázána. Toho hnutí požadovalo především zmodernizování církevní ústavy, českou liturgickou řeč, zdobrovolnění celibátu, zlepšení sociálních podmínek kněžstva i jeho vzdělání. Také byly odsouzeny nejvyšší církevní kruhy za svou nenárodnost, despotičnost a malé sociální cítění. Tomuto hnutí ale chyběla vytrvalost a vnitřní soudržnost, proto nakonec záplava kritiky z řad církevních autorit znamenala postupný rozklad a konec tohoto hnutí.²¹

---

¹⁹ KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 225-228.

²⁰ KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 229-233.

²¹ ZLÁMAL, B.: *Příručka českých církevních dějin, VI. Doba probuzeného katolicismu (1848-1918)*, s. 241-245.

Vznik samostatné Československé republiky neznamenal pro církve příliš příznivé období. Předcházela mu totiž několik desetiletí trvající proticírkevní naladění velké části společnosti, které vadilo především spojení vysokých církevních představitelů s Habsburky.²² Navíc i vojáci, vracející se po první světové válce fronty, byli naladění spíše proticírkevně a protinábožensky. Tomuto stavu příliš nepomohl ani fakt, že velká část katolického tisku byla zaměřena prorakousky a do poslední chvíle podporovala monarchii. Mezi lidmi i ve veřejném mínění tak převládal negativní postoj k římsko-katolické církvi. Navíc se chystala i radikální rozluka církve od státu, byl proveden částečný zábor církevního majetku a církve měla být zbavena většiny svých práv. Důvodem, který zabránil většině radikálních proticírkevních opatření, byla nutnost nezneprátnit si silně katolické Slovensko.²³ Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že postoj veřejnosti, který chápal církve jako kolaborující s rakouskou monarchií, plně neodpovídá skutečnosti. Především Augustin Neumann upozorňuje na angažovanost katolické církve a její důležitou úlohu v domácím i zahraničním odboji.²⁴

Po první světové válce došlo k obnovení myšlenek „Katolické moderny“ v reformním hnutí, v jehož čele stanul kněžský spolek „Jednota katolického duchovenstva“. K „Jednotě“ se přihlásila valná většina českého kléru a výbor spolku vypracoval na jaře 1919 reformní návrhy, které předložil papeži Benediktovi XV. Jednalo se především o zřízení českého patriarchátu, rozšíření církevní samosprávy a možnost laické spolupráce v ní, úprava práva patronátního a obsazování far, návrh na liturgii v lidovém jazyce, úprava kněžského studia a výchovy, zdobrovolnění celibátu. Papežem však byla povolena pouze slovanská liturgie na několika významných místech a právo číst při mši sv. epištolu a evangelium česky. „Jednota“ se pak v duchu doby ideově rozštěpila na umírněný a početně nejsilnější střed, radikální levici a radikální pravici.²⁵ Konec „Jednoty“ přišel záhy, když byl v září 1919 jmenován pražským arcibiskupem konzervativní profesor František Kordač, který „Jednotu“ v lednu 1920 rozpustil. Kordač je dost často démonizován a vnímán jako tvrdý odpůrce novot, což

---

²² MIŠOVIČ, J.: *Víra v dějinách zemí Koruny české*, s. 75.

²³ KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 239-240.

²⁴ NEUMANN, A. A.: *Ožehavé kapitoly z českých dějin církevních*. Praha: Vyšehrad, 1937, s. 111-122.

²⁵ KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 244-246.

není tak úplně pravda, jak upozorňuje například Pavel Marek.²⁶ Nespokojenost v církvi nakonec vedla ve stejném roce až k založení národní Církve československé, ke které do roku 1930 přistoupilo na 800 000 věřících.²⁷ Většimu přesunu věřících pak zabránili zejména Josef Šusta a Josef Pekař, kteří varovali před komplikacemi, které by mohl nově vzniklému státu tento přesun způsobit doma i za hranicemi. Navíc jako profesori filozofické fakulty upozorňovali i na ideovou mělkost a hlubší nepromyšlenost celého hnutí. Je tak třeba zdůraznit, že i přes mnohé problémy zůstala většina obyvatel církvi věrná. Obava o budoucnost katolické církve v novém státě také znovuobnovila politický katolicismus. Jaroslav Kadlec považuje za největší úspěchy katolických politických činitelů to, že svým úsilím zabránili rozluce církve od státu, zajistili hmotné postavení kněžstva úpravou kongruy, zabránili další parcelaci církevních statků, zabránili zrušení církevního školství, znemožnili odnětí práva vysokého školství teologickým fakultám pražské, olomoucké a nově zřízené bratislavské univerzity a prosadili, že bylo ponecháno povinné vyučování náboženství na školách obecných, měšťanských a středních. Církvi bylo dále přiznáno právo státní dotace na potřeby kultu, kněžím vyučujícím náboženství na státních školách stát přiznal právo pragmatikální parity s ostatními učiteli a profesory, byla uznána zvláštní duchovní správa v armádě, ponechány církvi zasvěcené svátky, uznána revize učebnic urážejících základní principy katolického náboženství a zkreslující události církevně-náboženské, zmařeny pokusy o zavedení nuceného civilního sňatku, stejně jako pokusy o převzetí církevních matrik a charitativních ústavů. Zároveň ale Kadlec upozorňuje, že politický katolicismus měl na společnost i negativní dopad ve smyslu směřování politických a náboženských aktivit a tedy k určité povrchnosti náboženského života.²⁸

Z katolických organizací se v období po první světové válce stalo významné znovuobnovené tělocvičné sdružení „Orel“, které usilovalo o pěstění těla nikoli pro tělo, ale pro duši a pro Boha, a sledovalo také cíle národní.²⁹ Péči o nemocné a chudé

---

²⁶ Srov.: MAREK, P.: *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918 – 1924)*. Brno: L. Marek, 2005, s. 131-156.

²⁷ MAREK, P.: *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*, s. 212-215.

²⁸ KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 244-246.

²⁹ HANUŠ, J.: *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 126-128.

zajišťovala „Česká katolická charita“, která vynikla zejména svou službou repatriantům po ukončení druhé světové války. Katolické studentstvo pak bylo sdruženo především v „Ústředí katolického studentstva“, v němž byly zahrnuty akademické spolky „Liga akademická“ v Praze a „Moravan“ v Brně. „Liga akademická“ vydávala kulturní revue „Život“, spolek „Moravan“ vydával revue „Akord“ a edici knih „Duchovní orientace“. Pro středoškolské studenty „Ústředí“ vydávalo měsíčník „Jitro“. Existovala zde také „Katolická akce“, tedy hierarchicky řízený apoštolát laiků, který se v letech 1939-1948 úspěšně podílel na přípravě náboženských přednášek v československém rozhlasu.³⁰ Nepříliš dobrou pověst ovšem měla katolická publicistika třicátých let, především kvůli své kritice demokracie, parlamentarismu a liberalismu. Například Josef Konstantin Miklík kritizoval tehdejší státní zřízení a požadoval zavedení nookracie, což měla být demokracie s mnohými až totalitními prvky (například navrhoval zřízení censorského dvora, vymyslel náročný systém volebního mandátu podle občanské zasloužilosti, věku a ctností, zaváděl nelidské tresty a neuznával práva žen).³¹ Často byly vyjadřovány kontroverzní, až fašistické názory, spojené například se jménem Rudolfa Iny Malého a jeho revue „Tak“. Je třeba si ale uvědomit, v jakém slova smyslu katoličtí autoři fašismus chápali. U Malého je fašismus spojen s představou tzv. „kvalitativní demokracie“, kterou mínil ideální společenský řád, založený na popření běžné „kvantitativní“ či „mechanické“ demokracie, na katolicismu a na románském (či latinském) duchu. Naopak nacismus, spojený s duchem germánským, tvrdě odsuzuje.³²

Po válce byla Košickým vládním programem potvrzena orientace zahraniční politiky, ekonomiky i ideového zaměření na Sovětský svaz. Je v něm zároveň deklarována plná ústavní svoboda, včetně svobody projevu a tisku. Komunisté opravdu zpočátku neobnovili cenzuru, protože si uvědomovali, že by to bylo z hlediska propagandy spíše kontraproduktivní, protože mezi lety 1945 a 1948 se politické prostředí stále ještě jevílo jako pluralitní. Co se ale uplatňovalo byla „cenzura následná“, která využívala udání, návrhy na šetření závadnosti určitých článků a

---

³⁰ KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 248-249.

³¹ HANUŠ, J.: *Tradice českého katolicismu ve 20. století*, s. 121-123.

přepisy, které určovaly splnění podmínek pro povolení vydávání periodických i neperiodických tiskovin a také přidělové rozdělování papíru.³³

2.4. Významný církevní tisk vycházející v první polovině 20. století

Cílem této kapitoly je především představit významné církevní tituly vycházející v Čechách a na Moravě v daném období. V první řadě bude zmíněn katolický tisk, který měl především tři základní funkce – apologetickou, která měla jak bránit, tak šířit zásady křesťanství, organizační, která spočívala ve formování katolického tábora, a výchovnou, podle které měl tisk předkládat pozitivní obraz katolického života. Jeho velkou slabinou ale byly značné finanční potíže, plynoucí především z malého okruhu odběratelů a z problémů s inzercí. Velká část katolických periodik tak často měnila majitele i název, jejich vydávání bylo různě pozastavováno a často i ukončováno. Na druhé straně, vzhledem k duchovnímu přesahu celého počínu, byly materiální překážky do velké míry vyvažovány osobní angažovaností a nadšením katolických novinářů.³⁴

Konec 19. a počátek 20. století je tak spojen především s hledáním tiskového ústředí, které by pomohlo lépe zvládat finanční záležitosti. V létě roku 1896 se v Praze ustavila „Tisková liga“, v roce 1907 vznikl „Piův spolek“, který byl zamýšlen jako nepolitické seskupení k podpoře katolického tisku, snažil se například o založení české katolické tiskové kanceláře nebo vytvoření odborového sdružení katolických žurnalistů. Na Moravě pak vznikl s podobnými ambicemi „Cyrilometodějský tiskový spolek“. Pokud se zaměříme na vydavatelské podniky a tiskárny, pak zjistíme, že nejvýznamnějšími počiny v tomto odvětví bylo pražské „Družstvo Vlast“, které bylo poměrně velké a nezávislé, vydávalo jak periodika, tak i knihy a brožury. Za základní podnik katolického tábora můžeme označit „Cyrilometodějskou knihtiskárnu,

---

³² PUTNA, M. C.: *Katolická publicistika třicátých let, „kvalitativní demokracie“ a fašismus: Rudolf Ina Malý a časopis Tak*, s. 41; In: NEKVAPIL, VÉVODA: *Média, kultura a náboženství*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2007.

³³ BYSTROV, V. *Svobodná nesvoboda*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2006, s. 9-11.

³⁴ MAREK, P.: *Český katolicismus 1890 – 1914: Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století*. Olomouc: Gloria, 2003, s. 241-242.

nakladatelství a knihkupectví Václava Kotrby“ v Praze. Vedle vydávání a tisku novin jeho význam spočíval také v garancích řady edičních podniků (např. v letech 1896-1948 vyšlo v řadě „Vzdělávací knihovna katolická“ 87 svazků). Vedle těchto dvou nejvýznamnějších disponoval katolický tábor v Praze ještě oficínou „Spolku sv. Bonifáce“ („Bonifatie“), „Kníže-arcibiskupskou tiskárnou“ a „Československou akciovou tiskárnou“ („Veritas“). Na Moravě pak fungovala v Brně „Papežská tiskárna“, kterou založil P. P. Mathon a „Brněnská knihtiskárna“, která vznikla na sklonku roku 1913. V Olomouci fungovala „Kníže-arcibiskupská tiskárna“. Další tiskárny byly i v Českých Budějovicích, v Litoměřicích, v Hradci Králové a dalších městech.³⁵

Pokud se zaměříme na vycházející periodika, můžeme konstatovat, že v daném období vycházelo nemalé množství katolického tisku, jehož působnost lze rozčlenit do několika skupin. V první řadě vycházel katolický tisk zaměřený politicky. Nejvíce je pak tento proud spojován s deníkem „Čech“, který vycházel s malými změnami v názvu a periodicitě od roku 1869 až do roku 1937. Reprezentoval především konzervativní politický proud. Jeho obdobou na Moravě byly listy „Hlas“ a „Našinec“. Právě „Našince“ lze označit jako nejlepší katolické politické periodikum vycházející před válkou. Představoval totiž „komplexní noviny“, neboť obsahoval jak zahraniční a domácí zpravodajství, tak i hospodářskou a kulturní rubriku, církevní věstník a polemickou část, inzerci, glosy, soudničky a tak dále. Výrazně tak přesahoval regionální úroveň. Dalšími politickými periodiky byly také týdeníky „Mír“ a „Týden“. Křesťansko-sociální tisk reprezentují tituly, jakými byly „Obecné noviny“, „Dělník“, „Obrana práce“ a „Budoucnost“ v Brně, v Praze pak pod záštitou „Vlasti“ vycházely „Dělnické noviny“, pokračující pod názvem „Naše listy“, s Prahou je spojen také „XX. věk“, který vycházel pouze rok, dále týdeníky „Meč“ a „Mír“. Čtrnáctideník „Lidový list“ měl za cíl stmelit odpůrce oficiální politiky křesťansko-sociální strany. Nejdůležitějším a také nejdůslednějším zastáncem ideje křesťanské demokracie byl list „Křesťanský demokrat“, který ostře polemizoval s „Vlastí“. V tomto období vycházely také „Lidové listy“, které byly nejprve periodikem politickým, později se pak vyprofilovaly především jako mluvčí „Všeodborového sdružení křesťanského dělnictva“. Z regionálního katolického tisku lze zmínit především tituly „Český západ“,

---

³⁵ MAREK, P.: *Český katolicismus 1890-1914*, s. 242-244, 276-278.

o kterém bude ještě pojednáno dále, „Hanácký kraj“, „Ječmínek“, českobudějovický „Hlas lidu“, kroměřížský „Pozorovatel“ a královéhradecké tituly „Obnova“, „Práce“ a „Štít“. Nechyběly ani listy určené různým sociálním skupinám, pro maloobchodníky vycházely „Řemeslnicko-živnostenské listy“, na něž navázal měsíčník „Maloživnostník“. Ve velkém také probíhal politický boj o přízeň venkovského obyvatelstva, který katolíci svedli s agrárníky. Prostředkem jim byly mimo jiné i některá periodika, orientovaná na rolníky a další venkovské obyvatele, například „Naše záduha“, „Rolnické listy“, což byla původně příloha, která se pak osamostatnila a přejmenovala na „Selské hlasy“, „Naše omladina“, „Selské cepy“, „Selský obzor“, „Obzor našeho venkova“ a Kotrbou vydávané tituly jako „Selský list“, „Venkovan“ a „Selská stráž“. Pro ženy vydával katolický tábor listy „Ludmilu“, „Anežku“, „Ženské listy“ a „Českou ženu“, která se v roce 1935 přejmenovala na „Katolickou ženu“. Jak jsem již zmínila, katolický tisk měl také funkci výchovnou, proto lze nalézt i nemalý počet titulů věnovaných dětem a mládeži. Speciálně pro děti byly zaměřeny měsíčníky „Anděl strážný“, „Rajská zahrádka“, „Kvítky“, „Pán přichází“ a čtvrtletník „Přítel dítěte“. Na mládež se orientovaly listy „Patronát mládeže“, „Český jinoch“, „Studentská hlídka“, „Jaro mládí“ určené mládeži na venkově, později přejmenované na „Selskou omladinu“, „Naše omladina“, která vznikla původně z přílohy již zmíněných „Selských hlasů“. Od roku 1935 také vychází „Dětská neděle“. Důležité byly i další tituly, například čtrnáctideník „Naše mládež“, měsíčník „Mládež“ a čtrnáctideník „Dorost“.³⁶

Katolíci také samozřejmě vydávali časopisy určené především samotným duchovním. Jednalo se o tituly, které církevní správa vydávala přímo pro kněze, například „Acta Curiae episcopalis Brunensis“, „Acta Curiae archiepiscopalis Olomucensis“ a „Ordinariátní listy“. Mezi časopisy bohoslovecké lze řadit olomoucký „Cyrill a Method“, který vycházel pouze jeden rok a legendární brněnské „Museum“, vycházející od roku 1864 do roku 1948. Pro duchovenstvo byla určena periodika jako „Pastýř duchovní“, „Rádce duchovní“, „Věstník katolického duchovenstva“ a „Věstník Jednoty katolických duchovních diecéze brněnské“. Titul „Blahověst“ lze pak zařadit mezi tisk věroučný, „Obrana víry“ byla zase nejvýznamnějším listem apologetickým. Činnosti homiletické se věnovaly listy „Posvátná kazatelna“, „Kazatel“ a „Kazatelna“.

---

³⁶ MAREK, P.: *Český katolicismus 1890-1914*, s. 245-259.

K informování věřících sloužily především farní věstníky a informační tiskoviny katolických spolků. V poměrně hojné míře se vyskytovala i periodika sloužící k podpoře uctívání kultu, například „Hlasy svatohostýnské“, „Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou blahoslovené Panny Marie“, „Slavorum litterae theologiae“, který měl i vysokou úroveň vědeckou, „Sborník velehradský“, „Eucharistia“, „Poklad věřících“, „Květy mariánské“, „Růže Lourdská“, „Ve službách královny“, „Lilie sv. Josefa“, „Růže sv. Františka“, „Serafinské květy“, „Zahrádka sv. Františka“, „Růže dominikánská“ a „Škola Božského Srdce Páně“. O misijní činnosti informoval „Věstník díla šíření víry“ a „Echo z Afriky“, o činnosti humanitární a charitativní pak časopisy „Rozhledy po lidumilství“, „Květy lásky“, „Přítel opuštěných“, „Serafinský přítel dítěte“, „Ochrana lidu“ a „Lidumil“. Lidový charakter měly lidem velice vyhledávané měsíčníky „Kříž“, „Maria“ a „Václav“. I „Katolická moderna“, hnutí, o kterém jsem se zmiňovala v předcházející kapitole, mělo své vlastní tiskové zázemí v podobě časopisů „Nový život“, „Rozvoj“, „Rozkvět“, „Mane“, „Bílý prapor“, „Rozkvět II“, „Křesťanská myšlenka“ a „Nezmar“. Díky velkému důrazu na výchovu můžeme nalézt mnoho tiskovin tematicky zaměřených na problematiku školství, určených učitelům, katechetům, vychovatelům a rodičům. Patří sem „Školník“, „Škola“, nesoucí podtitul „Pedagogický časopis učitelům na školách obecních, hlavních, nižších reálních, rodičům a vychovatelům“, „Národní škola“, „Vychovatel“, „Křesťanská škola“, „Učitelka“, „Vychovatelské listy“ a „Katolický učitel“. Kulturní časopisy reprezentovala především periodika literární, ale vyskytovaly se i listy umělecké a vědecké. Nejvýznamnějšími tituly byly „Vlast“, vydávaná stejnojmenným družstvem, „Nový život“, na který měly navazovat čtvrtletník „Meditace“, měsíčník „Obrození“ a katolická revue „Archa“. Dále vycházel „Nový obzor“ a časopis „Cecilie“, zaměřený na hudbu a zpěv. Umění sledovaly čtrnáctideník „Method“, měsíčník „Method“ a nepravidelně vycházející „Rozhledy v umění církevním“. Vědeckým historickým časopisem byl „Sborník historického kroužku družstva Vlast“, vědecký, ale více oborů zahrnující, byl měsíčník „Alétheia“. Úspěch zaznamenaly i periodika zaměřená na domácnost „Náš domov“, „Čechie“, „Katolické zábavné a poučné listy“, „Přítel lidu“ a „Obzor“.³⁷

³⁷ MAREK, P.: *Český katolicismus 1890-1914*, s. 259-272.

Pro úplnost je třeba také zmínit „Katolické noviny“, vycházející od 19. června 1949. Jejich specifikum spočívá v tom, že nebyly založeny žádnou církevní institucí, ale komunisty za účelem propagace komunistické politiky vůči církvím a s cílem manipulovat s věřícími. V „Katolických novinách“ tak najdeme články, které překrucují a vysvětlují realitu způsobem, který v určitou chvíli potřebovala komunistická propaganda. Například zábor klášterů a transport vyhnáných řeholníků do internačního tábora v želivském klášteře bylo interpretováno jako státem umožněné naplnění ideálu pospolitého života.³⁸

Evangelický tábor vydával například periodika „Český bratr“, „Bratrstvo“, „Slezského evangelíka“, „Kostnické jiskry“, „Husův odkaz“, „Prapor“, „Křesťanskou revue“, „Mládež světa“, „Naše vítězství“, „Úsměv“, „Stráž na Sioně“, „Náš úkol“ a další. Židé vydávali periodika „Binjan“, „Blaetter für die jüdische Frau“, „Der Juedische Herold“, „Židovské hlasy“, „Jung-Juda“, „Juedische Presse“, „Mitteilungen des Verbandes der isr. Kulturgemeinde-Angestellten für Mähren und Schlesien“, „Rozvoj“, „Selbstwehr“, „Juedische Tradition“, „Zpravodaj“ a „Židovské zprávy“.³⁹

3. Sociodemografická charakteristika 1. poloviny 20. století se zaměřením na náboženské vyznání obyvatelstva

3.1. Výsledky sčítání lidu z let 1900, 1910, 1921, 1930 a 1950 z hlediska přihlášení se k víře

Výsledky sčítání lidu, provedené v roce 1900 v rámci Rakouska-Uherska jsou dostupné v Ústřední statistické knihovně Českého statistického úřadu. Jsou zde dohledatelné jak souhrnné výsledky celého Rakouska-Uherska v „Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1900 in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen

---

³⁸ PAULUS, J.; ŠEBEK, J. *Katolické noviny 1949-1989*. Praha: Katolický týdeník, 2009, s. 8-23.

³⁹ FOCH, V. - RADNÉ, K.: *Bibliografický katalog Československé republiky. Část 2., Časopisy a jiné periodické publikace z roku 1929*. Praha: Národní knihovna, 1930, s. 317-318.

und Ländern“, tak i výsledky vztažené na české země ve „Statistické příručce republiky Československé“. „Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1900 in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern“ uvádí, že v Rakousku-Uhersku se roku 1900 k římskokatolickému vyznání hlásilo 10 101 810 mužů a 10 550 582 žen, k řeckokatolickému 1 572 158 mužů a 1 567 305 žen, k armenskokatolickému 909 mužů a 1 187 žen, ke starokatolickému 6 665 mužů a 6 272 žen, k řeckovýchodnímu 311 803 mužů a 294 961 žen, k armenskovýchodnímu 434 mužů a 264 žen. K evangelické církvi augsburského vyznání se hlásilo 183 257 mužů a 182 248 žen, k evangelické církvi helvétského vyznání 64 876 mužů a 63 681 žen, k ochranovskému (bratrskému) vyznání 118 mužů a 438 žen, k anglikánskému 458 mužů a 646 žen, k mennonitskému 130 mužů a 288 žen, k unitářskému 81 mužů a 23 žen, k lipovanskému 1 858 mužů a 1 701 žen. Židů bylo v monarchii 5 999 898 mužů a 624 813 žen, k islámskému vyznání se hlásilo 1 279 mužů a 2 ženy, jiné vyznání uvedlo 579 mužů a 835 žen, bez vyznání bylo v této době 3 380 mužů a 2 769 žen.⁴⁰

V českých zemích se dle „Statistické příručky republiky Československé“ z celkového počtu 9 436 825 obyvatel hlásilo v roce 1900 k římskokatolickému vyznání 8 966 369 obyvatel, k evangelické církvi augsburského (neboli augšpurského) vyznání 190 791, k evangelické církvi helvétského (reformovaného) vyznání 111 973 obyvatel, k ochranovskému 547, ke starokatolickému 11 271, k židovskému (izraelskému) 148 988, k jinému vyznání se přihlásilo 4 584 obyvatel a 2 302 uvedlo, že jsou bez vyznání.⁴¹

V roce 1910 jsou již vidět první nepatrné změny, naznačující postupnou sekularizaci, která se v plné síle projeví až po vzniku republiky. Z celkového počtu 10 148 768 obyvatel je římskokatolického vyznání 9 616 769 obyvatel, evangelického augsburského 231 525, evangelického helvétského 122 565, ochranovského 1 022,

---

⁴⁰ *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1900 in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern : 1. Heft : erweiterte Wohnungsaufnahme. Bureau der k.k. statistische Zentral-Kommission. Wien : Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1904. LIII, 199 s. (Österreichische Statistik ; 65. Band ; 1. Heft).*

⁴¹ *Statistická příručka republiky Československé: 1. Praha: Státní úřad statistický, 1920.*

starokatolického 17 136, izraelského 140 426, jiného 6 344 a bez vyznání je již 12 981 obyvatel.⁴² České země jsou ale stále z většiny katolické.

V roce 1921 je už ale odklon od církve a postupující ateismus zcela zřejmý. Demografická příručka Českého statistického úřadu, dostupná i on-line na webových stránkách úřadu uvádí, že z celkového počtu 10 005 734 obyvatel jich bylo římskokatolického vyznání 8 201 464, řeckokatolického, včetně armenskokatolického 9 307, evangelického českobratrského 231 199, augsburského 150 687, helvétského 3 080, jiného 11 886, pravoslavného 9 221, starokatolického 20 103, československého 523 232, židovského (izraelského) 125 083, jiného 2 393, bez vyznání bylo 716 515 obyvatel a nezjištěné zůstalo náboženské přesvědčení u 1 564 obyvatel.⁴³

V roce 1930 obsahují výsledky podrobněji rozpracovanou příslušnost k jednotlivým evangelickým církvím. Z celkového počtu 10 674 386 obyvatel tak bylo římskokatolického vyznání 8 378 079 obyvatel, Řecko a armenskokatolického 12 149 obyvatel, českobratrského evangelického 290 994, německého evangelického 130 981, augšpurského ve východním Slezsku 46 777, augšpurského na Slovensku 5 708, reformovaného na Slovensku 2 446, k Jednotě bratrské se hlásilo 5 649 obyvatel, československých baptistů bylo 2 142, k Jednotě českobratrské se hlásilo 6 616 obyvatel, metodistů bylo 7 134 a k ostatním denominacím se hlásilo 1 238 obyvatel. Pravoslavného vyznání zde bylo 24 488 obyvatel, československého 779 672, starokatolického 22 544, jiné křesťanské vyznání uvedlo 5 808 obyvatel, židovské 117 551, ostatní mimo křesťanské 266, souhrnně bez vyznání a nezjištěno bylo vyznání u 8 34 144 obyvatel.⁴⁴

Aby byl přehled úplný, uvádím ještě výsledky sčítání lidu z roku 1950, tedy ze závěru námi sledovaného období. Celkem žilo v Československé republice v tomto období 8 896 133 obyvatel. Můžeme si tak zde povšimnout poválečného úbytku obyvatelstva. K římskokatolickému vyznání se hlásilo 6 729 046 obyvatel, k řeckokatolickému 32 862 obyvatel. Českobratrské evangelické vyznání uvedlo 401 729

---

⁴² *Statistická příručka republiky Československé. 1.* Praha: Státní úřad statistický, 1920.

⁴³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Demografická příručka 2009. URL

<<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4032-10>> [cit. 2012-4-29].

obyvatel, německé evangelické 6 401, augšpurské ve východním Slezsku 57 741, augšpurské na Slovensku 22 403, reformované na Slovensku 4 350, k Jednotě bratrské se hlásilo 5 401 obyvatel, k Bratrské jednotě Chelčického 2 745, k Jednotě českobratrské 5 373, metodistů bylo 2 917 a k ostatním denominacím se hlásilo 1 312 obyvatel. K pravoslavnému vyznání se přihlásilo 50 365 obyvatel, k československé církvi 946 813, k židovské víře 8 038 (opět radikální pokles v důsledku války a vyhlazování židovského obyvatelstva v rámci tzv. „konečného řešení židovské otázky“), jiné vyznání uvedlo 12 786 obyvatel, bez vyznání zůstalo 519 962 obyvatel a nezjištěna byla víra u 22 889 lidí.⁴⁵

3.2. Náboženská situace v daném období na Plzeňsku

Plzeň, založená roku 1295 králem Václavem II., byla po většinu svých dějin katolická. Od 15. století nesla dokonce přívlastek „semper fidelis“ - vždy věrné město, což pak dalo název i jednomu z katolických periodik vydávaných zde v první polovině 20. století. Změnu v této charakteristice učinila až druhá polovina 19. století. Do poloviny 19. století byla Plzeň menším provinčním městem bez většího průmyslu. Ke konci století zde vlivem industrializace začaly vznikat továrny a železniční dílny. Do města se tak za obživou začalo stěhovat stále více obyvatel, především však chudina, která zde zastávala pozice dělníků v nově vznikajících průmyslových podnicích. Tito lidé byli značně vykořenění, nevzdělaní, navíc nepřijatí starousedlíky, kteří cítili určitou nadřazenost vůči nově příchozím. Přesto se z Plzně na přelomu století stává kulturní středisko západních Čech. Jsou zde školy jak české, tak i německé, obecné, měšťanské, střední i odborné. Pouze zřízení univerzity se v tomto období nepodařilo prosadit. Bylo zde české i německé divadlo se skvělou pověstí, muzea, knihovny a řada dalších

---

⁴⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Demografická příručka 2009. URL
<<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4032-10>> [cit. 2012-4-29].

⁴⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Demografická příručka 2009. URL
<<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4032-10>> [cit. 2012-4-29].

kulturních institucí. Prosazováno bylo i zřízení biskupství, avšak k tomu bohužel v této době nedošlo.⁴⁶

Plzeň byla poměrně velkou farností. Zahrnovala totiž nejen samotné město a jeho jednotlivé městské části, ale patřily k ní i přífařené vesnice – Bolevec, Božkov, Bukovec, Doubravka, Hradiště, Lobzy, Skvrňany a Újezd. Duchovní správu vykonával infulovaný arciděkan se čtyřmi kaplany. Existovaly zde také dva kláštery, františkánský a redemptoristický, a na místních školách působilo pět profesorů náboženství a dvacet katechetů. Od roku 1889 se kvůli velikosti plzeňské farnosti začalo uvažovat i o zřízení druhé fary. Byť to tehdejší arciděkan František Herold nevítal nijak s nadšením, o novou plzeňskou farnost se začali ucházet dominikáni. Ti také uspěli a roku 1910 tak Plzeň má i druhou faru. Nejprve je farním kostelem ustanoven kostel sv. Mikuláše, roku 1913 se jím stává nově postavený kostel Panny Marie Růžencové na Petrohradě. Hranicí mezi farnostmi byla ustanovena řeka Radbuza. Farnost sv. Bartoloměje tak tvořila Plzeň I., II., III., IV. a část V. společně s vesnicemi Bolevec, Bukovec, Doubravka, Skvrňany a Újezd. Druhou farnost, dominikánskou u Panny Marie Růžencové tvořila Plzeň V. a vesnice Božkov, Hradiště a Lobzy.⁴⁷

Z hlediska protestantských církví je podstatné vydání protestantského patentu 8. dubna 1861. Tím se evangelické církve staly nejen tolerované, ale dokonce rovnoprávné s církví římskokatolickou. Duchovní správu evangelických sborů tak mohli začít vést faráři a nikoliv jen pastoři, kostely již směly mít věže a zvony, sbory se seskupily v senioráty a superintendence, staršovstva sborů volila poslance na konventy, což bylo výroční shromáždění seniorátu, a na generální synod, tedy shromáždění poslanců všech evangelických církví v Rakousku. Zároveň tento patent umožnil evangelickým církvím styk s protestantskými sbory v zahraničí.⁴⁸

V Plzni existovaly dvě větve evangelické církve. Evangelická církev helvétského vyznání a evangelická církev augsburského vyznání. Pokusy o sjednocení těchto dvou

---

⁴⁶ BĚLOHLÁVEK, M.: *Církve v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*; in *Západočeský historický sborník*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1995, s. 351-353.

⁴⁷ BĚLOHLÁVEK, M.: *Církve v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*; in *Západočeský historický sborník*, s. 354.

⁴⁸ PLACHT, V.: *Přehled dějin křesťanství naší vlasti (s ohledem na Plzeň na Západočeský seniorát)*. Plzeň: Západočeský seniorát českobratrské církve evangelické, 1988, s. 116-117.

konfesí působících na našem území se objevují již v 19. století, kvůli příliš konfesionářskému přístupu se ale nezdaří. Situace se začíná měnit s příchodem kazatele Karla Machotky v roce 1904 do Plzně. Machotka zde již od počátků svého působení koná obrovské množství bohoslužeb, biblických hodin, přednášek, besed a pastoračních návštěv. V evangelické církvi helvétského vyznání dochází k progresu po příchodu absolventa bohosloveckých studií Ebenezera Ottera v roce 1914. Oba kazatelé si rozuměli a začali společně pracovat na misijní práci v období první světové války, která pak vyústila v přestupové hnutí. Spojovala je také snaha o společnou církev. První jednání o možném sjednocení obou konfesí působících na Plzeňsku proběhlo 12. prosince 1916. To však úspěšné nebylo a setkalo se spíše s vlažným ohlasem, především ze strany představitelů augsburského vyznání. Další schůze už probíhají konstruktivněji, protože si všichni uvědomují, že jeden velký a hlavně národní sbor by byl pro plzeňské věřící přitažlivější než dva malé sbory. 24. června 1917 se již ustanoví, že se obě církve spojí pod podmínkou odstranění konkurence obou sborů vybudováním společného bohoslužebného domu, centralizace církevního zastupitelstva a rovnosti obou farářů. Další upřesňující jednání pak trvají až do roku 1918. V tu dobu už se začíná čím dál více také hovořit o vytvoření samostatného státu. Karel Machotka je toho názoru, že společnou církev je třeba vytvořit ještě dříve. Události proto nabírají rychlý spád. 27. září 1918 Machotka přichází s návrhem okamžitého vytvoření společného sboru, 12. října 1918 je na společné schůzi obou sborů přečteno prohlášení Karla Machotky „Česká národní církev“, kde je odkazováno jak k minulosti, k zásluhám velkých českých církevních reformátorů a obrozeneckých politiků, tak je zde i vyzdvížena nutnost vytvoření české církve oproštěné od obou vnucených cizích konfesí – augsburského a helvétského vyznání. Je zde také požadována rozluka církve od státu a vyjádřen negativní postoj k Římu. Toto prohlášení je posléze schváleno od obou staršovstev, 16. října 1918 vytištěno a vylepováno po celé Plzni formou plakátů. Společné zahajovací bohoslužby se konají 20. října téhož roku v Husově kapli Západního sboru a jsou lidem hojně navštěvovány. Do hlubšího povědomí občanů Plzně se společná církev dostává i díky průvodu, konanému 8. listopadu, který končil společným kázáním Machotky a Ottera na plzeňském náměstí Republiky. Společná evangelická církev je tak v Plzni realizována nejen před vznikem samostatné

Československé republiky, ale dokonce i dva měsíce před vznikem samostatné Českobratrské církve evangelické.⁴⁹ Ta byla vytvořena až na generálním sněmu českých evangelíků, konaném 17. a 18. prosince 1918, který se usnesl na sloučení českých církví obojího vyznání a přihlásil se k České konfesi z roku 1575 a Bratrskému vyznání. Pro vzdělání duchovních správců sborů byla roku 1919 zřízena Husova československá fakulta bohoslovecká. Českobratrská církev evangelická se již do svého počátku velmi věnovala vzdělávací a výchovné činnosti. Byly založeny nové sociální ústavy, vydavatelská společnost Kalich, Blahoslavova společnost, která se zabývala výzkumem domácích reformačních dějin a Česká biblická společnost, která začala vydávat bible.⁵⁰

Je třeba zmínit, že Plzeň počátku 20. století byla pod vlivem proticírkevní a protináboženské agitace v tisku, především v sociálně demokratické „Nové době“, národně socialistických „Našich snahách“, agrárnickém „Plzeňském kraji“ a mladočeských, později národně demokratických „Plzeňských listech“, změněných roku 1912 na „Český deník“. Katolický tábor hájil od roku 1908 „Český západ“, který byl ovšem za války, vedle dalších plzeňských periodik, často konfiskován pro kritické a neloyalní články. Redakci „Českého západu“ vedl Antonín Havelka, funkcionář katolické, později lidové strany a také budoucí arciděkan plzeňský. To vše spolu s prorakouským postojem vysoké hierarchie vedlo ke změlnění náboženské víry a nedůvěře v církev. Ve společnosti začalo být cítit napětí mezi přívrženci snah o samostatný stát a stoupenci Habsburků. Habsburkové se na svou stranu snažili získat především šlechtu a katolické hodnostáře. 21. srpna 1918 byla uspořádána schůze katolického zemského svazu. Profesor Kordač, poslanec Hruban a hr. Deym zde požadovali, aby katolíci podpořili chystaný projev loajlnosti rakouských biskupů císařovi. Plzeňský kaplan Antonín Havelka se proti tomu ale ohradil a žádal, aby se tato záležitost projednala na konferenci o svatováclavských dnech. V Českém západu pak zdůraznil, že české duchovenstvo jde s národem. O svatováclavských dnech se situace opakovala, Kordačův požadavek loajlnosti byl odmítnut. Především plzeňští katolíci,

---

⁴⁹ KRČMÁŘ, L.: *Jeden zapomenutý církevní primát – vznik „České národní církve“ v Plzni*; In: Plzeňsko II, Sborník spolu za starou Plzeň. Plzeň: Spolek za starou Plzeň ve spolupráci se Státním památkovým ústavem, 2002, s. 70-73.

⁵⁰ PLACHT, V.: *Přehled dějin křesťanství v naší vlasti*, s. 120-124.

vedení Antonínem Havelkou, zdůrazňovali svou věrnost národu. Proto i 28. října 1918 po ohlášení vzniku Československé republiky byl první český prapor vyvěšen již po poledni na arciděkanství.⁵¹

Zanedlouho poté byl arciděkanem zvolen kaplan Antonín Havelka. Proti němu kandidovali vikář Václav Čubr, farář ze Žebráka Jan Bečvář, farář z Druztové Karel Stibral a také plzeňský profesor náboženství dr. Karel Farský. Ten sice neměl farářské zkoušky, ale byl podporován starostou JUDr. M. Mandlem, prof. dr. F. Lukavským a také dr. K. Kramářem. Volby uskutečněné 28. ledna 1919 se tak nakonec zúčastnili pouze dva kandidáti, Antonín Havelka, který získal 26 hlasů a dr. Karel Farský, který jich získal 6. Investován byl Antonín Havelka 4. dubna, a to k 1. dubnu 1919. Touto volbou se také odhalily dlouhodobé spory mezi jednotlivými plzeňskými duchovními, což také příliš nepřispělo k dobré prezentaci plzeňské církve v očích veřejnosti.⁵²

Toto období je také charakteristické reformními snahami Jednoty katolického duchovenstva, které narážely na tvrdý odpor arcibiskupa Františka Kordače. To vyústilo až ve vytvoření nové československé církve 8. ledna 1920. Velmi aktivně se v této záležitosti angažoval i dr. Karel Farský. Tato církev se pak přihlásila k tradici Cyrila a Metoděje, Jana Husa, Českých bratří i T. G. Masaryka. Také požadovala, aby se lidé odhlásili z církve římské a přihlásili se do církve československé, jakožto výraz jejich sounáležitosti s národem a zájmem o jeho mravní povznesení a náboženský život. Konzervativnější část reformního hnutí pak vytvořila českou pravoslavnou církev.⁵³

Důsledkem těchto událostí pak bylo i velké výstupové hnutí, které způsobily jak nově vzniklé církve, které chtěly do svých řad získat původně katolické věřící, tak i politické strany, které se zapojily do protináboženského boje. Ve školách se začala

---

⁵¹ BĚLOHLÁVEK, M.: *Církve v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*; In: *Západočeský historický sborník*, s. 355-356.

⁵² BĚLOHLÁVEK, M.: *Církve v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*; In: *Západočeský historický sborník*, s. 356-357.

⁵³ BĚLOHLÁVEK, M.: *Církve v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*; In: *Západočeský historický sborník*, s. 357.

omezovat výuka náboženství, ze tříd byly odstraněny kříže. Většina lidí ovšem nepřestoupila do nových církví, ale zůstala spíše bez vyznání.⁵⁴

V roce 1910 bylo v Plzni 81 044 obyvatel, z toho pouze 137 obyvatel bez vyznání, k římskokatolické církvi se hlásilo 76 447 obyvatel, k řeckokatolické 25, ke starokatolické 1, k řeckovýchodní 9 obyvatel, k evangelické církvi augsburského (neboli augšpurského) vyznání 586, k evangelické církvi helvétského vyznání 270. K anglikánské a unitářské církvi se v Plzni také hlásilo po jednom člověku. Židů zde bylo 3 514, jiné vyznání uvedlo 53 osob.⁵⁵

V roce 1921 se již projevila proticírkevní agitace a situace se změnila. Bělohávek uvádí, že z celkového počtu 108 023 obyvatel bylo katolíků 61 344, evangelíků 6 451, Čechoslováků 4 821, židovského vyznání 2 773, jiné vyznání uvedlo 615 obyvatel a bez vyznání bylo 32 278 obyvatel. Tento úbytek věřících poté nadále trval, a to jak vlivem druhé světové války, tak především vlivem nástupu komunistického režimu v roce 1948.⁵⁶

4. Církevní tisk v 1. polovině 20. století

4.1. Český západ

Důležitým periodikem vycházejícím v západních Čechách byl již výše zmíněný „Český západ“. Do konce roku 1908 to byl ilustrovaný týdeník křesťansko-sociální, poté již neilustrovaný a od roku 1919 nesl podtitul „Časopis pro kulturu a život“. Byl listem velkoformátovým, míval 4 až 8 stran. Jednalo se o orgán Československé strany lidové pro župu plzeňskou. Vycházel v Plzni od 2. února 1908 do 1. září 1933, a to do roku 1917 vždy ve čtvrtek, do roku 1919 v pátek, do roku 1921

---

⁵⁴ BĚLOHLÁVEK, M.: *Círky v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*; In: *Západočeský historický sborník*, s. 357-359.

⁵⁵ SCHIEBL, J.: *Sčítání lidu v král. městě Plzni provedené dne 31. prosince 1910. Díl 1. Výkon sčítací a jeho hlavní výsledky: Se 4 tab. a 8 vzorci*. Plzeň: Obec král. města Plzně, 1911, příloha – tabulka s výsledky.

⁵⁶ BĚLOHLÁVEK, M.: *Círky v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*; in *Západočeský historický sborník*, s. 359.

vždy v úterý a v pátek dopoledne a poté až do roku 1933 vždy v úterý a čtvrtek, před svátkem o den dříve. Redakce a administrace sídlila v Tylově ulici 33. Vydavatelem byl Antonín Havelka, toho času kaplan ve Vejprnicích, od roku 1915 ho vydával Tiskový spolek pro západní Čechy, od roku 1926 Župní výkonný výbor lidové strany v Plzni, zastoupený Aloisem Petrem. Hlavním redaktorem byl původně Josef Hák, kaplan v Plzni, od 4. června 1908 Antonín Havelka, také kaplan v Plzni (od 1. června 1908), od roku 1913 František Matoušek, 1914 znovu Havelka, od roku 1918 Čeněk Fremr a od roku 1926 Josef Nepraš. Roku 1927 funkci převzal Rudolf Mattas, župní tajemník, 1930 František Hervert, také župní tajemník lidové strany v Plzni, roku 1931 opět tajemník Mattas. Od 6. prosince 1917 bylo jeho vydávání na půl roku zastaveno pro způsob psaní, který plně nedpovídal patriotickému duchu.⁵⁷ O tisk se nejprve staral Josef Císař v Plzni, poté od roku 1911 Závod pro průmyslový tisk a nakonec od roku 1913 Bohuš Port v Plzni. V Archivu města Plzně jsou dostupné ročníky z let 1908, 1912, 1913, 1917, 1920, 1921, 1922, 1924, 1925 a 1938. V Národní knihovně v Praze jsou dostupné ročníky z let 1908-1939, stejně tak ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni. V Knihovně Národního muzea jsou dostupné ročníky z let 1923-1939.

Zaměřením byl Český západ klerikální, ale objevovaly se zde i články politické, společenské a národnostní. Byl také dosti antisemitský. Úvodní článek, který otvíral každé číslo, měl většinou náboženské („Přijď, Duše přesvatý!“⁵⁸, „Semper fidelis...“⁵⁹, „Snášeniivost nekatolíků“⁶⁰), případně politické téma (často v období voleb, například „Manifest Československé strany lidové k volbám do Národního shromáždění dne 18. dubna.“⁶¹). Pravidelnými rubrikami, které se ale neobjevovaly vždy všechny v každém čísle, byl „Feuilleton“, „Volební hlídka“, „Dělnická hlídka“, „Hlídka náboženská (a církevní věstník)“, „Organisační věstník (Budujme odborové organizace)“, „Úřednická hlídka“, „Ženská hlídka“, „Hlídka národohospodářská“, „Kulturní hlídka“, „Literární

---

⁵⁷ FABIAN, F. *Bibliografie časopisů západočeského kraje*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1961, s. 29.

⁵⁸ Přijď, Duše přesvatý!. *Český západ*, 21. května 1920, roč. XIII., č. 39, s. 1.

⁵⁹ Semper fidelis... *Český západ*, 1. října 1920, roč. XIII., č. 63, s. 1.

⁶⁰ Snášeniivost nekatolíků. *Český západ*, 16. června 1921, roč. XIV., č. 25, s. 1.

⁶¹ Manifest Československé strany lidové k volbám do Národního shromáždění dne 18. dubna. *Český západ*, 9. dubna 1920, roč. XIII., č. 27, s. 1.

přehled“, „Různé zprávy“, „Dopisy“, „Letem- světem“, „Hlídka mládeže orelská – studentská“, „Vychovatelská hlídka“, „Politický přehled“, „Rodina a domácnost“ a další. Na pokračování zde byl také vydáván román „Pod skalami“, který vycházel ve formátu určeném k vystřížení a pozdějšímu složení do plnohodnotné knihy. V období první světové války se samozřejmě řada článků věnuje také válečným událostem, například „Do nových zápasů“⁶², „V. Válečná půjčka“⁶³, „Válka a kultura“⁶⁴ či „Výkřik hladu!“⁶⁵. Objevují se také články volající po samostatnosti českého národa, například v článku „Toužíme po samostatnosti“⁶⁶ nebo v článku „Ku předu!“⁶⁷. Za první republiky je pak zaměřen proti komunistům a SSSR, v roce 1933 vítá nástup Hitlera, který má být potlačit marxismus. Není se čemu divit, arciděkan Havelka byl členem Vlajky.

4.2. Stráž českého západu

Volným pokračováním „Českého západu“ se po válce stala „Stráž českého západu“ s podtitulem „Týdeník Československé strany lidové v Plzni“, vycházející pouze necelé tři roky, od 22. října 1945 do 20. prosince 1947, a to každé pondělí, od sedmého čísla druhého ročníku každou sobotu v ranních hodinách. Byla také listem velkoformátovým a vydávala ji Lidová demokracie (výkonný výbor Československé strany lidové). Odpovědným redaktorem byl František Lilich, vedoucím redaktorem Jaroslav Kusý. Redakce a administrace byla v Plzni, v Solní ulici 19. Většinou měla 6 nebo 12 stran. Je dostupná pouze ve Studijní a vědecké knihovně, kde jsou uloženy všechny tři ročníky tohoto periodika.

Zpočátku se objevují především články s poválečnou tematikou (například „Vyčistíme Plzeň“⁶⁸, „Dvě otrokářky z plzeňského pracáku“⁶⁹, „Bezpodmínečný odsun

---

⁶² Do nových zápasů. *Český západ*, 5. ledna 1917, roč. X., č. 1, s. 1.

⁶³ V. Válečná půjčka. *Český západ*, 5. ledna 1917, roč. X., č. 1, s. 2.

⁶⁴ Válka a kultura, *Český západ*, 26. října 1917, roč. X., č. 17, s. 1.

⁶⁵ Výkřik hladu!. *Český západ*, 7. září 1917, roč. X., č. 10, s. 1.

⁶⁶ Toužíme po samostatnosti. *Český západ*, 26. ledna 1917, roč. X., č. 4, s. 1.

⁶⁷ Ku předu!. *Český západ*, 10. srpna 1917, roč. X, č. 6, s. 1.

⁶⁸ Vyčistíme Plzeň. *Stráž českého západu*, 22. října 1945, roč. I., č. 1, s. 1.

⁶⁹ Dvě otrokářky z plzeňského pracáku. *Stráž českého západu*, 14. ledna 1946, roč. II., č. 2, s. 3.

„nepostradatelných“ Němců⁷⁰), dále se objevují zprávy z politiky (především v období voleb, otiskovány byly i přihlášky do strany), průmyslu (např. „Šedesát let průmyslového školství v Plzni“⁷¹), zemědělství (př. „Hubení škůdců v zemědělství Plzeňska“⁷²), školství (například informace o otevření lékařské fakulty v Plzni), sportu, kultury (často se objevují filmové recenze), ze zahraničí („Arabská liga proti palestinské politice USA“⁷³, „Hladovějící Rumunsko“⁷⁴, „Konečná demobilizace polských sil v Anglii“⁷⁵), nábožensky laděné články („Na křižovatce islámu a křesťanství“⁷⁶, „Oslava svátku krále Krista v Plzni“⁷⁷), úvahy, zprávy ze Sokolstva, Orelstva, z Junáka, ale i regionální zpravodajství ze Západočeského kraje (př. „Plzeňské hlavní nádraží má být překřtěno“⁷⁸). Politicky je zde již cítit orientace na SSSR (například článek „ČSR – jediný stát s nezkalenou důvěrou SSSR“⁷⁹).

4.3. Věstníky

4.3.1. Věstník katolického duchovenstva

Tento věstník sice nebyl regionálním listem, ale byl dostupný i v Plzni a byl v podstatě předobrazem dalším regionálním věstníkům, proto jej uvádím. Byl vydáván v Praze, nakladatelem Františkem Horákem od roku 1900 až do 15. května 1942, kdy byl zastaven. Byl to církevně-politický a zájmový orgán katolického kléru v zemích koruny

---

⁷⁰ Bezpodmínečný odsun „nepostradatelných“ Němců. *Stráž českého západu*, 3. srpna 1947, roč. III., č. 31, s. 1.

⁷¹ Šedesát let průmyslového školství v Plzni. *Stráž českého západu*, 22. října 1945, roč. I., č. 1., s. 2.

⁷² Hubení škůdců zemědělství Plzeňska. *Stráž českého západu*, 22. října 1945, roč. I., č. 1., s. 4.

⁷³ Arabská liga proti palestinské politice USA. *Stráž českého západu*, 16. listopadu 1946, roč. II., č. 46, s. 1.

⁷⁴ Hladovějící Rumunsko. *Stráž českého západu*, 7. června 1947, roč. III., č. 23, s. 1.

⁷⁵ Konečná demobilizace polských sil v Anglii. *Stráž českého západu*, 7. června 1947, roč. III., č. 23, s. 1.

⁷⁶ Na křižovatce islámu a křesťanství. *Stráž českého západu*, 20. prosince 1947, roč. III., č. 51-52, s. 5.

⁷⁷ Oslava svátku krále Krista v Plzni. *Stráž českého západu*, 22. října 1945, roč. I., č. 1, s. 5.

⁷⁸ Plzeňské hlavní nádraží má být překřtěno. *Stráž českého západu*, 7. června 1947, roč. III., č. 23, s. 2.

⁷⁹ ČSR – jediný stát s nezkalenou důvěrou SSSR. *Stráž českého západu*, 26. července 1947, roč. III., č. 30, s. 1.

České. V Archivu města Plzně jsou dostupné ročníky z let 1903, 1904, 1907, 1908, 1910, 1911 a 1912, v Národní knihovně v Praze je uložený kompletní, tedy od roku 1900-1942.

Z většiny se zabýval pouze katolickými tématy, a to především z hlediska informačního, nebyl příliš zaměřen duchovně. Články většinou řešily praktické problémy, se kterými by se duchovní mohli setkat, radil například v otázkách ohlášek, zaopatřování nemocných, zabýval se zřizováním církevních hřbitovů, moderní pastorací, dával praktické rady, jak vést mši svatou a podobně.

V Západočeském kraji pak vycházely tyto věstníky:

4.3.2. Farní věstník západočeských osad

„Farní věstník západočeských osad“ byl maloformátovým listem vycházejícím od 26. ledna 1922 do 20. května 1926. Ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni jsou dostupné ročníky z let 1923, 1924, 1925 a 1926. Majitelem a vydavatelem tohoto periodika byl Tiskový spolek pro západní Čechy v Plzni, roku 1936 pak župní výbor Československé strany lidové v Plzni. Vedoucím a odpovědným redaktorem byl arciděkan Antonín Havelka, roku 1936 pak Josef Nepraš. Tisk zajišťovala knihtiskárna Bohuš Port, Plzeň. List vycházel dosti nepravidelně, většinou dvakrát měsíčně, počet čísel se tak za rok pohyboval kolem necelých dvaceti. V roce 1923 to bylo sedmnáct čísel, v roce 1924 pouhých sedm čísel, v roce 1925 dvacet čísel a v roce 1926 sedmnáct čísel, zde ovšem musíme brát v potaz fakt, že těchto sedmnáct čísel stačilo vyjít do května tohoto roku, tedy že se z Farního věstníku stával téměř týdeník. Většinou měl čtyři strany, výjimečně vycházely i čísla obsáhlejší, které tvořilo stran šest nebo osm a jednou, 3. dubna 1924, měl Farní věstník dokonce šestnáct stran. Vycházel také jako příloha „Českého západu“. Je dostupný ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni, a to ročníky z let 1923-1926, v Národní knihovně ročník z roku 1922.

Tento list byl téměř výhradně katolicky zaměřen. Najdeme zde tak pouze články, týkající se nějakým způsobem náboženství nebo provozního chodu dané katolické komunity. Neměl žádnou pevnou rubriku, která by byla uveřejňována v každém čísle. Velmi časté jsou ale zprávy, které informují o událostech proběhlých i nadcházejících,

například o duchovních promluvách, koncertech, kázáních, svatbách, shromážděních, pohřbech apod. Informují také o aktuálním dění a tendencích ve společnosti, například o množících se návratech do katolické církve nebo důsledcích zákona o manželské rozluce. Zprávy obsahovaly i úvahy s věroučnou tematikou, například o zpovědi, Desateru, významu postu nebo dávaly praktické rady při řešení náboženských otázek v životě, příkladem může být článek o sňatku na smrtelném loži, tedy bez ohlášek. Reagovaly také na aktuální kritiku, zde lze zmínit články reagující na různorodou kritiku církve, objevující se hojně v této době, zejména proti přehnaně drahým obřadům. Každé číslo bývalo otevřeno velkým článkem, často z pera samotného vydavatele arciděkana Antonína Havelky. Ten se týkal většinou aktuálních témat, souvisejících s daným obdobím roku. Objevují se proto články na taková témata, jakými jsou sv. Václav, slavnosti Nanebevzetí Panny Marie, pětiletí Československé republiky a katolická církev, advent, milostivé léto 1925 a podobně. Časté byly i úvahy, například na téma „Bez náboženství nelze žít“⁸⁰, „Brány pekelné jí nepřemohou...“⁸¹, „Český kněz a český lid“⁸² a další. V posledním, pátém ročníku bývalo číslo otevírané rubrikou „Ve škole Kristově“, která měla katechistický charakter. Celkem pravidelně se v jednotlivých číslech objevoval také fejeton a román na pokračování Jana Machovce „Česká selka“. Ne tak častá byla rubrika obsahující praktické rady do domácnosti a aforismy. Pokud se objevovaly inzeráty, tak měly z valné většiny také náboženskou tematiku, jednalo se například o dárky k biřmování, stavby oltářů, koncerty a podobně.

4.3.3. Vždy věrná Plzeň

„Vždy věrná Plzeň – pod ochranou plzeňské Matky Boží“ byla také listem maloformátovým a nesla podtitul „Farní věstník plzeňských osad. Orgán katolické akce.“ Jejím vydavatelem a majitelem byl stejně jako v předchozím případě arciděkan Antonín Havelka. List by se tak dal chápat jako pokračovatel „Farního věstníku západočeských osad“. Tisk zajišťoval B. Widimský. Tento měsíčník vycházel od roku

---

⁸⁰ Bez náboženství nelze žít. *Farní věstník západočeských osad*, 8. února 1923, roč. II., č. 3, s. 1.

⁸¹ Brány pekelné jí nepřemohou. *Farní věstník západočeských osad*, 6. srpna 1925, roč. IV., č. 9, s. 1.

⁸² Český kněz a český lid. *Farní věstník západočeských osad*, 6. září 1923, roč. II., č. 13, s. 1.

1933, úředně zastaven byl v roce 1942. Nová čísla byla vydávána vždy poslední neděli v měsíci. Ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni je dostupné pouze první číslo prvního ročníku, vydané v dubnu 1934, a třetí a čtvrté číslo ročníku třetího vydané v březnu a v dubnu 1936. V Archivu města Plzně jsou dostupné ročníky z let 1934, 1935, 1937, 1938, 1939, 1940 a 1941. V Knihovně Národního muzea pak ročníky z let 1939-1941. Měl šest až dvanáct stran a byl koncipován podobně jako Farní věstník.

Znovu se objevují články výhradně s náboženskou tematikou, a to jak úvahy (například „Moderní kultura a spása duše“⁸³), tak informativní články o aktuálních událostech („Buďte nám vítán!“⁸⁴ - což je oznámení o návštěvě pražského arcibiskupa ThDr. et JUDr. Karla Kašpara, spolu s programem jeho návštěvy), dále vzdělávací články („Fariseové, zákoníci, herodiáni“⁸⁵, „Duchovní i zdravotní význam svatopostní doby“⁸⁶, „Nejkrásnější hvězda zhasla...“⁸⁷ - o ukřižování a „V předvečer slavného dne“⁸⁸, uveřejněný ku příležitosti 500. výročí vítězství Plzeňanů nad husitskými vojsky). Dále jsou uveřejňovány samozřejmě zprávy a objevuje se také esej Mirjam M. P., která pak hojně přispívá do níže uvedeného Mladého Katolíka.

4.3.4. Věstník západního sboru českobratrské církve evangelické v Plzni

Tento věstník vycházel v Plzni v letech 1924-1925 a je dostupný pouze ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni. Majitelem a vydavatelem bylo staršovstvo západního sboru, redaktorem byl František Šturma. Tisk zajišťovala tiskárna Karla Beniška. Vycházel volně, nejméně však čtyřikrát ročně.

Obsahoval zprávy o událostech významných pro západní sbor této církve, například o stavbě kostela a posléze jeho otevření, konaných shromážděních, darech a

---

⁸³ Moderní kultura a spása duše. *Vždy věrná Plzeň*, březen 1936, roč. III., č. 3, s. 20.

⁸⁴ Buďte nám vítán!. *Vždy věrná Plzeň*, duben 1934, roč. I., č. 1, s. 1.

⁸⁵ Fariseové, zákonníci, herodiáni... *Vždy věrná Plzeň*, duben 1936, roč. III., č. 4, s. 23-25.

⁸⁶ Duchovní i zdravotní význam svatopostní doby. *Vždy věrná Plzeň*, březen 1936, roč. III., č. 3, s. 17-18.

⁸⁷ Nejkrásnější hvězda zhasla... *Vždy věrná Plzeň*, duben 1936, roč. III., č. 4, s. 25-26.

⁸⁸ V předvečer slavného dne. *Vždy věrná Plzeň*, duben 1934, roč. I., č. 1., s. 2-3.

půjčkách věnovaných k účelům sboru, informace o účtech a hospodaření, sborové statistiky, záznamy kázání a informace o plzeňském seniorátu.

Dále v Západočeském kraji vycházel dle Fabiana ještě „Organisační věstník V. kraje – Český západ“, o kterém se dozvídáme z „Evidenční knihy periodických tiskopisů vycházejících v obvodu státního zastupitelství Plzeň“⁸⁹, „Farní věstník duchovních správ horažďovického vikariátu“, který je dostupný v Národní knihovně, a to ročníky z let 1927-1943, „Farní věstník duchovních správ nepomuckého vikariátu“, jehož ročníky z let 1930-1943 a ročník z roku 1945 jsou dostupné také v Národní knihovně, ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni ročníky z let 1930, 1934, 1935 a 1938, „Farní věstník duchovních správ z Přeštic a okolí“, v Národní knihovně jsou dostupné ročníky z let 1942-1943, „Farní věstník duchovních správ Sušického vikariátu“, jehož ročníky z let 1923-1943 a ročník z roku 1945 jsou dostupné v Národní knihovně a „Věstník českobratrského evangelického sboru v Domažlicích“, který je dostupný na Obecním úřadě v Domažlicích. Tyto věstníky byly koncipovány podobně jako výše zmíněný „Farní věstník západočeských osad“, obsahovaly náboženské úvahy, články naučného charakteru, zprávy z jednotlivých farností, informace o narozeních, úmrtích, oddáních a podobně. Také zde byly otiskovány fejetony a články na pokračování.

4.4. Zprávy

4.4.1. Zprávy kostelního spolku v Plzni-Skrvňanech

„Zpráv kostelního spolku v Plzni-Skrvňanech“ bylo vydáno pouze jedno číslo, a to 20. června 1934. Je dostupné ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni a informuje o chystané stavbě kostela sv. Antonína Paduánského v Plzni-Skrvňanech a je vlastně žádostí o dary a příspěvky na tuto stavbu.

---

⁸⁹ FABIAN, F.: *Bibliografie časopisů západočeského kraje*, s. 93.

4.4.2. Zprávy z českobratrského evangelického východního sboru v Plzni

„Zprávy z českobratrského evangelického sboru“ byly vydávané staršovstvem sboru, redaktorem byl Karel Machotka. Tisk zajistila tiskárna Kobes v Plzni. Jsou dostupné ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni. První ročník vychází v roce 1926 a informuje o činnosti sboru. Jednotlivé kapitoly jsou rozčleněny na věci osobní, odbor pro řád a kázeň a evangelizaci, odbor pro evangelizaci, odbor pro výchovu, odbor pro sociální péči, odbor hospodářský, stokorunové dluhopisy a také rubriku, ve které doporučuje služby a zboží evangelických obchodníků. Další čísla z roku 1934 a 1935 informují o novostavbě kostela.

4.5. Výroční zprávy

4.5.1. Výroční zpráva české evangelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13

Vycházely také výroční zprávy, „Výroční zpráva české evangelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13, za rok 1911“ informuje o hospodaření stanice prostřednictvím pokladní zprávy, stejně tak „Výroční zpráva české evangelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13, za rok 1912“ předkládá „Pokladní zprávu“ a zároveň „Seznam členstva a salárních příspěvků“, nejinak je tomu v roce 1913, 1914, 1916 a 1917. Všechny tyto zprávy jsou dostupné ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni.

4.5.2. Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni

Výroční zprávy vydával pod názvem „Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni“ také východní sbor evangelický, a to za roky 1918-1923, za rok 1924, tiskem Adolfa Pavlíčka v Plzni, a za roky 1925, 1926, tiskem v knihtiskárně J. Kobes v Plzni, dále za roky 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, za tříletí 1934-1936, tiskem v grafickém závodě „TYPA“ Josefa Reichla v Plzni, za rok

1937, tiskem v tiskárně Karel Beniško, Plzeň, dále také za rok 1938, 1939, 1940 a 1945. Obsahují pokladní zprávy, soupis povinných členských příspěvků a příspěvků salárních, informace o chodu sboru (o jednotlivých shromážděních, pracovních sboru, evangelizaci, výchově, nedělní škole, konfirmacích, sdružení mládeže, knihovně, sociální péči, hospodaření) a také seznam českobratrských firem působících v Plzni. Tyto zprávy jsou dostupné ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni.

4.5.3. Jubilejní spis českobratrského evangelického západního sboru v Plzni k 25. výročí jeho vzniku (1903 – 1928)

„Jubilejní spis evangelického západního sboru“ vytiskla knihtiskárna Jana Kobese v Plzni. Obsahuje úvodní slovo, dále popisuje vznik a vývoj sboru (dějiny sboru v prvním desetiletí republiky, vzpomínky bývalých pracovníků, informace o sociální péči, nedělní škole, církevních budovách, obětavosti členů sboru při stavbě chrámu M. Jana Husi a také pokyny členům sboru). Tento spis je dostupný v Archivu města Plzně.

4.5.4. Výroční zpráva chrámového sboru kostela řádu OO. Františkánů v Plzni

Tato zpráva, vydaná v roce 1907, tiskem J. Císaře v Plzni a nákladem Chrámového sboru, obsahuje zprávu o konání úkolu sobě vytknutého, informace o členech pěveckého sboru, členech orchestru, seznam provedených skladeb v roce 1906, notový archiv, pokladní zprávu a rozpočet na rok 1908. Je dostupná v Archivu města Plzně.

4.6. Ročenky

4.6.1. Ročenka dominikánské farnosti Panny Marie Růžencové v Plzni V.

Ročenku vydal roku 1947 dominikánský konvent v Plzni V., sestavena byla P. Norbertem Bubeníkem OP. a vytištěna knihtiskárnou B. Widimského v Plzni. Obsahuje

zhodnocení náboženského života ve farnosti v roce 1946, informace o prvofarář P. Bruno Bártovi, článek o dějinách Dominikánů v Plzni, úryvek z klášterní kroniky a seznam bohoslužeb. Ročenka je dostupná jak v Archivu města Plzně, tak i ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni.

4.6.2. Ročenka plzeňských katolíků

„Ročenka plzeňských katolíků“ vycházela v letech 1939-1941. Obsahovala zhodnocení náboženského života v Plzni jak z hlediska arciděkanství, tak i z pohledu františkánů a redemptoristů, dále úvahu duchovního správce určenou farníkům, články o plzeňských kostelech, bohoslužebný pořádek v plzeňských kostelích, vysvětlení co je Katolická Akce, informace o poslání charity, vzrůstu častého (denního) přijímání Těla Páně v Plzni, náboženských cvičeních, bratrstvu blah. Imeldy, posledním pomazání, evangelistech, novém plzeňském svátku, sv. Bartoloměji, sv. Antonínu Paduánském, konaných slavnostech a církevním roku, výzva k příspěvkům pro potřeby kostelů a kaplí a další články informativního i vzdělávacího charakteru. Ročenky jsou dostupné ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni.

V Plzni také vyšla v roce 1943 „Ročenka náboženské obce církve českomoravské v Plzni“. Dle katalogu by měla být dostupná v Archivu města Plzně, bohužel se ji ale nepodařilo dohledat.

4.7. Tituly určené dětem a mládeži

4.7.1. Mladý katolík

„Mladý katolík“ s podtitulem „List pro dorůstající katolickou mládež“ vycházel v letech 1935-1940. Majitelem a vydavatelem tohoto listu byl Mariánský kroužek v Plzni, za obsah odpovídal redaktor František Prokop. Tisk zajišťovala První západočeská akciová společnost pro průmysl tiskařský v Plzni. Vycházel čtrnáctidenně, vždy 1. a 15. dne v měsíci. Většinou měl čtyři, šest nebo osm stran, desáté číslo pátého ročníku, označené jako propagační a vydané v červnu roku 1940 mělo stran šestnáct.

Byl také listem maloformátovým, z části financovaný inzeráty, kterým byla věnována poslední, v některých číslech i předposlední, strana. Tyto inzeráty jsou různého charakteru, nikoli pouze nábožensky zaměřené jako tomu bylo u Farního věstníku. Ve Studijní a vědecké knihovně v Plzni je dostupný kompletní první až pátý ročník tohoto periodika, tedy od počátku vydávání až do jeho zastavení. V Národní knihovně je také dostupný kompletní.

Tento list je obsahuje minimum zpráv, ale má funkci spíše vzdělávací a nutící k zamyšlení. Obsahuje velké množství umělecky zaměřených příspěvků – básní, esejí, povídek, románů na pokračování, úvah. Pravidelnými přispěvateli byli Mirjam M. P., F. Prokop, M. Machainová, F. A. Magnus a A. Lazar. Pravidelnými rubrikami tak byl román na pokračování Františka Prokopa „Život bez stínů“, což byl román ze života Šumavanů, „Krátké úvahy“, které většinou psala Mirjam M. P., někdy také Marie Machainová, která dále uveřejňovala především eseje a krátké povídky. Od pátého čísla prvního ročníku také pravidelně vycházela rubrika „Osudy kláštera cisterciáckého v Plasích“, která mapovala dějiny tohoto významného západočeského náboženského centra. Dalšími naučnými články, vycházejícími na pokračování, byla „Misie v říši velkého mogula“, vydávaná od 13. února 1937, tedy od pátého čísla druhého ročníku, „Snahy mladých o sociální reformy“, které se poprvé objevují 17. dubna 1937, v sedmém čísle druhého ročníku a cyklus „Naši patronové“, uveřejňovaný od 11. prosince 1938, tedy od prvního čísla čtvrtého ročníku.

4.7.2. Dětský svět

Pro děti mladšího věku byl určen „Dětský svět“, vydávaný Svazem křesťanského učitelstva československého v letech 1919 – 1934. IV ročník v letech 1922 – 1923 řídil dokonce Josef Chudáček, odbor. učitel v Oujezdě u Plzně. „Dětský svět“ obsahoval pohádky, povídky, bajky, legendy, pověsti, naučné články, básničky, malby, kresby i fotografie a dopisy z ciziny. Na pokračování byl uveřejňován román Jindřicha Šimona Baara „Martin Srna“, pravidelnou rubrikou byly též „Kresby našich čtenářů“, „Pražské památky“ a „Hádanky“. Je dostupný v Národní knihovně v Praze, a to ročníky z let 1919-1934, v Knihovně Národního muzea ročníky z let 1930-1934 a ve

Studijní a vědecké knihovně v Plzni ročníky z let 1919, 192-1923, 1928-1929 a 1934-1935.

Dle Fabianovy bibliografie⁹⁰ měl v Západočeském kraji vycházet ještě „Přítel lidu“, a to od 1. ledna 1905 do 11. února 1912. Vydavatelem a redaktorem byl Jan Hochmann, evangelický duchovní v Plzni, tisk zajišťovala tiskárna Kunc a Hamerský v Kostelci nad Orlicí. Toto periodikum, jehož náplní měly být evangelické náboženské články. Informace o něm ale máme pouze z „Evidenční knihy periodických tiskopisů vycházejících v obvodu státního zastupitelství Plzeň“, stejně jako o „Rodině a škole“, což byly listy o výchově, vydávané Krajinským odborem svazu křesťanského učitelstva v Plzni. Redaktorem byl Josef Chudáček, známý z výše zmíněného „Dětského světa“. Tiskl je B. Port v Plzni, od 29. května 1922 do roku 1924.

---

⁹⁰ FABIAN, F.: *Bibliografie časopisů západočeského kraje*, s. 125-127.

5. Závěr

Tato bakalářská práce přinesla přehled církevního tisku vycházejícího v první polovině 20. století v Západočeském kraji. Každé periodikum bylo stručně charakterizováno z hlediska periodicity, majitele, vydavatele i redaktorů a bylo uvedeno, kým byla jednotlivá periodika vytištěna. Zmíněna také byla jejich dostupnost a zároveň byl stručně charakterizován obsah a zaměření jednotlivých listů. Jednotlivé listy byly rozděleny tematicky, zmíněny byly i vydávané věstníky, jubilejní zprávy a ročenky.

Práce také kvůli kontextu přináší stručný pohled na politickou, kulturní a sociální situaci v daném období. Charakterizovány jsou změny, kterými prošlo církevní prostředí v daném období, je popsána politická i spolková činnost církví, nové pobožnosti, které se v tomto období začaly prosazovat a také významné proudy, které se v tomto období v církvi projeví, například reformní hnutí „Katolická moderna“ nebo „Jednota katolického duchovenstva“. Zaměřila jsem se i na situaci na Plzeňsku, kde také docházelo k významným událostem, například k vyhlášení společné církve evangelíků a velkému výstupovému hnutí, způsobenému značnou proticírkevní agitací v tisku. Plzeň byla v tomto období spojena s významnými, byť někdy rozporuplnými osobnostmi, například členem Vlajky arciděkanem Antonínem Havelkou, dr. Karlem Farským či iniciátory evangelického sjednocení Karlem Machatkou a Ebenezerem Otterem. V práci byla také uvedena sociodemografická charakteristika obyvatelstva z hlediska přihlášení se k víře při sčítání lidu v letech 1900, 1910, 1921, 1930 a 1950. Na těchto údajích byly demonstrovány přestupy mezi jednotlivými církvemi a především postupující sekularizace spojená s protináboženskou agitací, která se nejvíce projevila mezi lety 1910 a 1921.

Cílem práce tedy nebylo přinést podrobnou analýzu církevního tisku vycházejícího v Západočeském kraji, ale jedná se o zmapování situace v první polovině 20. století, které přináší přehled vydávaných titulů, doplněný o jejich stručnou charakteristiku.

6. Summary

This thesis presented a list of religious press in the first half of the 20th century in the West Bohemia. Each journal was briefly described in terms of periodicity, owners, editors and publishers and it was said, by whom each printed periodical was published. Their availability was mentioned and also the content and focus of individual sheets was briefly characterized. Individual issues were divided thematically; published newsletters and annual reports and jubilee were discussed.

This work also provides a brief look at the context at the political, cultural and social situation in the period. The changes undergone by the religious environment in the period are characterized, federal political activities of churches are described, new worship, which began in this period, and also significant movements in the Church that appeared during this period, such as the reform movement "Catholic Modernism" or "Unity of the Catholic clergy." I focused on the situation in Pilsen, where there were also significant events, such as a joint publication of the Church of evangelists and great leaving of Church caused by considerable agitation against of the Church in the press. Pilsen was in this period associated with significant, albeit sometimes conflicting personalities, such as a member of the "Vlajka", Archdeacon Antonín Havelka, dr. Karel Farský or the initiators of evangelical union Karel Machatka and Ebenezer Otter. The thesis also includes socio-demographic characteristics of the population in terms of claims to a belief in census years 1900, 1910, 1921, 1930 and 1950. On these data transfers have been demonstrated between the churches and especially the progressive secularization associated with anti-religious agitation, which is most apparent between 1910 and 1921.

Aim of this study therefore was not to bring a detailed analysis of the religious press, based in West Bohemia, but mapping of the situation in the first half of the 20th century, which provides an overview of published titles, completed with their brief description.

7. Použitá literatura

BĚLOHLÁVEK, M. *Církev v Plzni v první polovině 20. století, Výstupové hnutí*; in *Západočeský historický sborník*. Plzeň: Státní oblastní archiv, 1995.

BYSTROV, V. *Svobodná nesvoboda*. 1.vyd. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2006. 132 s. ISBN 80-903757-0-7.

Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1900 in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern : 1. Heft : erweiterte Wohnungsaufnahme. Bureau der k.k. statistische Zentral-Kommission. Wien : Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1904. LIII, 199 s. (Österreichische Statistik ; 65. Band ; 1. Heft).

FABIAN, F. *Bibliografie časopisů západočeského kraje*. 1.vyd. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1961. 192 s.

FOCH, V. - RANDÉ, K. *Bibliografický katalog Československé republiky. Část 2., Časopisy a jiné periodické publikace z roku 1929*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna, 1930. 438 s.

GEBHART, J. – KUKLÍK, J. *Velké dějiny zemí koruny české. Svazek XV/b, 1938 – 1945*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2007. 747 s. ISBN 978-80-7185-835-5.

HANUŠ, J. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 295 s. ISBN 80-7325-036-5.

JÍLEK, T. *Kapitoly z historie západních Čech: 20. století*. Plzeň: ZČU, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010. 68 s. ISBN 978-80-7043-927-2.

KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin, 2. díl*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1991. 281 s. ISBN 80-7113-003-6.

KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky. Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1938)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2003. 571 s. ISBN 80-7277-195-7.

KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky. Díl druhý. Československo a České země v krizi a v ohrožení (1918 – 1938)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2003. 571 s. ISBN 80-7277-195-7.

KÁRNÍK, Z. *Malé dějiny československé*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008. 502 s. ISBN 978-80-7363-146-8.

KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII, 1918 – 1929*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 821 s. ISBN 80-7185-328-3.

KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV, 1929 – 1938*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. 767 s. ISBN 80-7185-425-5.

KRČMÁŘ, L.: *Jeden zapomenutý církevní primát – vznik „České národní církve“ v Plzni*; In: Plzeňsko II, Sborník spolu za starou Plzeň. Plzeň: Spolek za starou Plzeň ve spolupráci se Státním památkovým ústavem, 2002. 74 s. ISBN 80-85035-20-0.

KUBÍČEK, J. *Česká retrospektivní bibliografie. Díl 1, Časopisy České republiky od počátku do roku 1918*. 1.vyd. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2010. ISBN 80-86249-26-3.

KUBÍČEK, J. *Česká retrospektivní bibliografie. Díl 1, Noviny České republiky od počátku do roku 1918*. 1.vyd. Brno: Lector Benevolus, 2008. ISBN 80-86249-26-3.

KUBÍČEK, J. *Česká retrospektivní bibliografie. Díl 2, Časopisy České republiky 1919-1945*. 1.vyd. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2006-2007. ISBN 80-86249-26-3.

KUBÍČEK, J. *Česká retrospektivní bibliografie. Díl 2, Noviny České republiky 1919-1945*. 1.vyd. Brno: Lector benevolus, 2004. ISBN 80-86249-26-3.

MAREK, P. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918 – 1924)*. Brno: L. Marek, 2005. 335 s. ISBN 80-86263-57-6.

MAREK, P. *Český katolicismus 1890 – 1914: Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století*. 1. vyd. Olomouc: Gloria, 2003. 649 s. ISBN 80-86200-76-0.

MIŠOVIČ, J. *Víra v dějinách zemí Koruny české*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-99-0.

NEUMANN, A. A. *Ožehavé kapitoly z českých dějin církevních*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1937. 125 s.

PASÁK, T. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1980. 441 s.

PAULUS, J.; ŠEBEK, J. *Katolické noviny 1949-1989*. 1.vyd. Praha: Katolický týdeník, 2009. 248 s. ISBN 978-80-86615-18-9.

PLACHT, V. *Přehled dějin křesťanství naší vlasti (s ohledem na Plzeň na Západočeský seniorát)*. Plzeň: Západočeský seniorát českobratrské církve evangelické, 1988. 134 s.

POSTLER, M. *Bibliografický katalog ČSR. České knihy; roč. 1960, zvl. seš. 2*. Praha: St. knihovna ČSR – Nár. knihovna, 1960. 70 s.

PUTNA, M. C.: *Katolická publicistika třicátých let, „kvalitativní demokracie“ a fašismus: Rudolf Ina Malý a časopis Tak*; In: NEKVAPIL, VÉVODA: *Média, kultura a náboženství*. Praha: Vyšší odborná škola publicistiky, 2007. 197 s. ISBN 978-80-903757-2-7.

SCHIEBL, J. *Sčítání lidu v král. městě Plzni provedené dne 31. prosince 1910. Díl 1. Výkon sčítací a jeho hlavní výsledky: Se 4 tab. a 8 vzorci*. Plzeň: Obec král. města Plzně, 1911. 28 s..

Statistická příručka republiky Československé: 1. Praha: Státní úřad statistický, 1920. 106 s.

ZLÁMAL, B. *Příručka českých církevních dějin, VI. Doba probuzeného katolicismu (1848 – 1918)*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009. 333 s. ISBN 978-80-7266-323-1.

Internetové zdroje:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Demografická příručka 2009. URL
<<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4032-10>> [cit. 2012-4-29].

Periodika:

Český západ : Illustrovaný týdeník křesťansko-sociální. -- : Antonín Havelka. -- Roč. 1 (1. leden 1908, č. 1) - 11 (6. září 1918, do č. 36), 12 (31. 10. 1918) - 32 (28. 7. 1939).

Dětský svět : Časopis pro československou mládež. -- Praha : Svaz křesťanského učitelstva československého. -- Roč. 1 (prosinec 1919, č. 1) - 16 (1934, do č. 10).

Farní věstník duchovních správ horažďovického vikariátu. -- Střelské Hoštice : Josef Knap. -- Roč. 1 (1. květen 1927, č. 1) - 17 (15. únor 1943, do č. 2), 1947-1948.

Farní věstník duchovních správ nepomuckého vikariátu. -- Horšice : František Pixa. -- Roč. 1 (1. leden 1930, č. 1) - 14 (1943, do č. 2), 15 (1945).

Farní věstník duchovních správ Sušického vikariátu. -- Sušice : Jan Mottl. -- Roč. 1 (5) (1. leden 1923, č. 1) - 25 (1. březen 1943, do č. 5), 26 (1945) – 1948.

Farní věstník duchovních správ z Přeštice a okolí. -- Přeštice : Duchovní správa. -- Roč. 1 (1936, č. 1) - 8 (1. březen 1943, do č. 2), 9 (1945).

Farní věstník západočeských osad. -- Plzeň : Tiskový spolek pro západní Čechy. -- Roč. 1 (1922) - 5 (1926).

Jubilejní spis českobratrského evangelického západního sboru v Plzni k 25. výročí jeho vzniku (1903 – 1928). -- Plzeň : Staršovstvo západního sboru. – 1928.

Mladý katolík : List pro dorůstající katolickou mládež. -- Plzeň : Mariánský kroužek. -- Roč. 1 (1. listopad 1935, č. 1) - 5 (červen 1940, do č. 10).

Organisační věstník V. kraje - Český západ : List pro katolické spolky. -- Plzeň : Tisková společnost pro západní Čechy. -- Vych. od 28. 3. 1919, brzy zanikl.

Ročenka dominikánské farnosti Panny Marie Růžencové v Plzni V. -- : P. Norbert Bubeník. – Plzeň : Dominikánský konvent. – 1947.

Ročenka plzeňských katolíků. -- Beroun : Propagační ústav "U sv. Jakuba". -- 1939-1942.

Stráž českého západu : Týdeník Československé strany lidové v Plzni. -- Plzeň : Lidová demokracie. -- Roč. 1 (1945) - 3 (1947).

Věstník českobratrského evangelického sboru v Domažlicích. -- Domažlice : Českobratrský evangelický sbor. -- Vych. 1924 -.

Věstník katolického duchovenstva : Církevně-politický a zájmový orgán katol. kleru v zemích koruny České. -- : František Horák. -- Roč. 1 (1900) - 18 (6. 8. 1918), 19 (10. září 1918, č. 1) - 42 (15. květen 1942, do č. 9).

Věstník západního sboru českobratrské církve evangelické v Plzni. -- Plzeň : Staršovstvo západního sboru. -- Roč. 1 (1924) - 2 (1925).

Výroční zpráva české evanjelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13, za rok 1911. – Plzeň : Staršovstvo východního sboru. – 1911.

Výroční zpráva české evanjelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13, za rok 1912. -- Plzeň : Staršovstvo východního sboru. – 1912.

Výroční zpráva české evanjelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13, za rok 1913. -- Plzeň : Staršovstvo východního sboru. – 1913.

Výroční zpráva české evanjelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13, za rok 1914. -- Plzeň : Staršovstvo východního sboru. – 1914.

Výroční zpráva české evanjelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13, za rok 1916. -- Plzeň : Staršovstvo východního sboru. – 1916.

Výroční zpráva české evanjelické kazatelské stanice a. v. v Plzni, Prokopova třída č. 13, za rok 1917. -- Plzeň : Staršovstvo východního sboru. – 1917.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1918 - 23.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1924.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1925.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1926.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1928.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1929.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1930.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1931.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1932.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1933.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1934 - 36.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1937.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň :
Staršovstvo východního sboru. – 1938.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň : Staršovstvo východního sboru. – 1939.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň : Staršovstvo východního sboru. – 1940.

Výroční zpráva českobratrského evangelického sboru východního v Plzni. -- Plzeň : Staršovstvo východního sboru. – 1945.

Výroční zpráva chrámového sboru kostela řádu OO. Františkánů v Plzni. – Plzeň : Chrámový sbor. – 1907.

Vždy věrná Plzeň - pod ochranou plzeňské Matky boží : Farní věstník plzeňských osad. - - Plzeň : Antonín Havelka. -- Roč. 1 (1934) - 8 (1941).

Zprávy Kostelního spolku v Plzni-Skvrňanech. -- Plzeň-Skvrňany : Kostelní spolek. -- Vych. 1934.

Zprávy z Českobratrského evangelického východního sboru v Plzni. -- Plzeň : Staršovstvo českobratrského evangelického východního sboru. -- Vych. 1926 - 1934/1935.